

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MATEJA BOLDIN

REGULACIJA PORNOGRAFSKIH VSEBIN NA
MOBILNIH TELEFONIH

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

MATEJA BOLDIN

Mentorica: doc. dr. Sandra Bašić Hrvatin

Somentorica: asist. dr. Renata Šribar

REGULACIJA PORNOGRAFSKIH VSEBIN NA
MOBILNIH TELEFONIH

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

ZAHVALA

To diplomatska naloga ni samo moje delo, temveč so zanjo zaslužni vsi, ki so mi stali ob strani in me skozi celotno šolanje podpirali na takšen ali drugačen način. Prav posebna zahvala gre moji družini, še posebej staršem in Simonu. Za odlično strokovno mentorstvo se zahvaljujem tudi mentorici doc. dr. Bašić – Hrvatini in dr. Šribarjevi.

REGULACIJA PORNOGRAFSKIH VSEBIN NA MOBILNIH TELEFONIH

Zakaj je pomembno regulirati eksplicitne pornografske vsebine na mobilnih telefonih in kako jih regulirati? Ker ne obstaja univerzalna definicija pornografije, lahko glede na družbene in kulturne okoliščine v katerih se nahajamo le-to razumemo kot eksploatacijo in dehumanizacijo spolnosti. Danes govorimo o pornografski škodi z vidika neenakosti spolov, zaščite otrok in pravice do človeške integritete, posredno pa naj bi te vsebine promovirale tudi obnašanje nastrojeno proti ženskam. Problematične so zaradi vseprisotnosti in neenotnosti znanosti ter številnih raziskav o škodi, ki jo (lahko) povzročijo občutljivim družbenim skupinam. Najbolj nevarna je t.i. posredna škoda. V Sloveniji je zaščita pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami na mobilnih telefonih še vedno neučinkovita. Dostop do slednjih je potrebno regulirati vsaj do mere, da bodo omejene, a še vedno dostopne za tiste, ki si jih želijo in spadajo v družbeno skupino ljudi, ki lahko sami prevzamejo odgovornost za potencialno škodljive učinke. Problem dostopnosti bi rešili s samoregulacijo mobilnih operaterjev, ki bi morali ustanoviti skupni etični kodeks in kodirni sistem, ki ga bi upoštevali vsi operaterji.

Ključne besede: pornografija, regulacija, kodeks.

REGULATION OF PORNOGRAPHY ON MOBILE PHONES

Why and how is it important to regulate explicit pornographic contents on mobile phones? There is no universal definition of the term pornography, but according to our social and cultural circumstances it could be interpreted as exploitation and dehumanization of sex. Nowadays the pornography is associated with sex inequalities, protection of children and human integrity. Negative consequences of explicit pornographic contents are associated with encouraging aggression towards women and causing desensitization. The fact is that the explicit pornographic contents are problematic because of their overall presence while at the same time science and numerous studies are not unique in whether they do or do not cause direct harm to the most sensitive social groups. The biggest danger for these groups is indirect or potential harm which is in Slovenia problematic because the regulation of explicit pornographic contents on mobile phones is still ineffective. Therefore the access to pornography should be regulated to the point that it would still be accessible to adults, but not to children and adolescents. The possible solution could be self-regulation with ethics code and code system designed and followed by mobile operators. With this all the operators would than be obligated to work according to that ethics code and code system.

Key words: pornography, regulation, code.

UVOD	7
1. OPREDELITEV POJMOV PORNOGRAFIJA IN EROTIKA	9
1.1 DEFINICIJA PORNOGRAFIJE V PRETEKLOSTI IN RAZVOJ NJENEGA NEGATIVNEGA KONOTATIVNEGA POMENA	9
1.2 PORNOGRAFIJA V MEDIJIH	10
1.2.1 POJAV SLOVENSKE PORNOGRAFSKE VSEBINE	10
1.3 SPLOŠNO SPREJETE KULTURNE NORME IN PORNOGRAFIJA	11
1.3.1 SLOVENCİ IN PORNOGRAFIJA – KATERE RAZISKAVE OBSTAJAJO NA TEM PODROČJU?	12
1.4 OPREDELITEV POJMOV	13
2. TEORETSKI TEMELJI	16
2.1 IZHODIŠČA ZA KRITIKO	16
2.2 RAZISKOVALNI PROBLEM IN OSNOVNI TERMINI	17
2.3 TEORETSKI OKVIR	19
2.3.1 IZPOSTAVLJENOST MEDIJEM IN MEDIJSKI UČINKI	19
2.3.2 TEORIJA DRUŽBENEGA UČENJA	21
2.3.3 KULTIVACIJSKA TEORIJA	22
2.3.4 UČINKI EKSPlicitNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN	23
2.3.5 TIPI ŠKODE EKSPlicitNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN	24
2.4 NEENOTNOST ZNANOSTI GLEDE PORNOGRAFSKE ŠKODE	26
3. ARGUMENT SVOBODE GOVORA	28
4. OPREDELITEV KONCEPTOV SAMOREGULACIJA IN REGULACIJA	31
4.1 DRUŽBENI POMEN REGULACIJE EKSPlicitNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN	33
4.1.1 REGULACIJA V SLOVENSLEM PROSTORU	34
5. ZAKON O MEDIJIH IN REGULACIJA V SLOVENIJI	36
5.1 REGULACIJA NA PODROČJU TELEVIZIJE V SLOVENIJI	36
5.2 ZAKONSKA DOLOČILA NA NACIONALNI RAVNI	37
5.3 PREDLOG STROKE	37
5.4 ALI JE SPREJETA NOVELA ZAKONA O MEDIJIH V NASPROTJU Z DIREKTIVO O ČEZMEJNI TELEVIZIJI?	40
6. STATUS MOBILNIH PORTALOV IN MOBILNIH VSEBIN	42
6.1 EKSPlicitNE PORNOGRAFSKE VSEBINE NA MOBILNIKI IN MOBILNIH PORTALIH	42

6.2	PODATKI O RABI MOBILNIKOV IN MOBILNIH VSEBIN MED MLADOLETNIMI	42
6.3	VARNOST OTROK IN MOBILNA TELEFONIJA	43
6.4	SLOVENSKI MOBILNI OPERATERJI	43
6.5	MOBITELOV PORTAL PLANET 9 IN PORTAL DAJMEDOL	44
6.5.1	POGOJI UPORABE SPLETNEGA PORTALA PLANET	45
6.5.2	POGOJI UPORABE PORTALA DAJMEDOL	47
6.5.4	PREVERJANJE NAČINA REGISTRACIJE NA PORTALU »PLANET« ZA DOSTOP DO EROTIČNIH VSEBIN	51
	NITI NA ENEM KORAKU REGISTRACIJE NI ZAHTEVKA O NAVEDBI STAROSTI.	51
7.	PRIMERJAVA SLOVENSKEGA PRIMERA Z NICAMOM IN SMERNICE ZA REŠITEV PROBLEMATIKE	52
7.2	PRIMER MEHANIZMA TEHNIČNE ZAŠČITE	53
7.3	REŠITEV PROBLEMA EKSPPLICITNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN NA MOBILNIH PORTALIH V DRUGIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO	53
7.3.1	SLOVENSKI PRIMER REGULACIJE NA PODROČJU TELEVIZIJE	53
7.3.2	NIZOZEMSKI SISTEM KODIRANJA VSEBIN NA MOBILNIH TELEFONIH	54
7.3.3	BRITANSKI SISTEM KODIRANJA VSEBIN NA MOBILNIH TELEFONIH	54
7.4	SLOVENSKI PRIMER ZAŠČITE NA MOBILNIH TELEFONIH	56
7.5	SMERNICE IN STRATEŠKA IZHODIŠČA ZA USTREZNE REŠITVE ZGORAJ IDENTIFICIRANIH PROBLEMOV	56
7.5.1	MOŽNOST UČINKOVITE IN TEHNIČNO PODPRTE ZAŠČITE	58
8.	ZAKLJUČEK	59
9.	LITERATURA	61

UVOD

Glavni raziskovalni problem te naloge je opredelitev in prikaz smernic za smiselno regulacijo eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih – zakaj in kako je potrebno regulirati eksplicitne pornografske vsebine na mobilnih telefonih, s kakšnimi sredstvi jih regulirati, katere institucije naj bi pri tem sodelovale in kako to področje ureja zakonodaja. V prvem delu naloge sledi pregled zgodovinskega razvoja pojma pornografije in vrednotenja pornografije kot pozitivne ali negativne. V nalogi sem najprej želela opredeliti pojem »pornografija« in že tukaj se je pojavil prvi problem. Kako torej omejiti pornografsko vsebino, če sta že sama definicija in tudi odnos do pornografije odvisna od družbene ureditve in kulturnih okoliščin, in zatorej ne obstaja univerzalna definicija pornografije? Zato sem pregledala raziskavo o spolnih navadah Slovencev in naredila pregled, kdaj so se v slovenskih medijih začele pojavljati prve pornografske vsebine. V drugem poglavju naloge sem z namenom, da se ne bi preveč zapletala z dilemo o definiranju pornografije in erotike, izdelala svoj slovar pojmov, jih argumentirala in opisala njihovo rabo.

V teoretičnem delu sem pregledala nasprotujoče si teorije in raziskave, pri čemer sem želela ugotoviti, zakaj je eksplicitne pornografske vsebine potrebno omejevati in kako mi lahko določena teorija in raziskava pomagata razrešiti zastavljeni raziskovalni problem. O škodljivosti eksplicitnih pornografskih vsebinah bom govorila predvsem v povezavi s povzročanjem obnašanja, nastrojenega proti ženskam. Podrobneje sem obdelala teoriji družbenega učenja in kultivacijsko teorijo. Teorija družbenega učenja na teoretičnem nivoju potrjuje tezo, da izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam (aktivira kognitivno shemo, ki) povečuje normativnost nasilnih spolnih konstrukcij, kar nadalje povzroči povečano ravnodušnost do spolnega nasilja, in ga celo poveča. Seveda je pri tem potrebno ponovno poudariti, da je povezava med medijskimi vsebinami in učinki posredna in odvisna od posameznika. Teorija socialnega učenja po eni strani izhaja iz koncepta identifikacije in specifičnih vedenjskih vplivov posameznih medijskih prikazov, kultivacijska teorija pa temelji na argumentaciji o dolgoročnih učinkih medijskih uprizarjanj spolnosti, na percepciji in mnenjih o domnevno prevladujočih spolnih praksah – torej na argumentaciji o normativnem delovanju medijskih konstrukcij seksualnosti. V nadaljevanju sem opisala različne učinke in škode, ki jih povzroča prisotnost eksplicitnih pornografskih vsebin v medijih. Želela bi poudariti, da sem zgolj zaradi razumevanja potrebe po regulaciji kot indirektni, oziroma prikrite učinke opredelila tiste, zaradi katerih je vseprisotnost eksplicitnih pornografskih vsebin potrebno omejevati.

Ko govorimo o upravičenosti regulacije pornografije, je ključno vprašanje, ki se pojavi, naslednje: »Ali svoboden trg vpliva na interese drugih na način, ki je dovolj škodljiv, da potrebuje določene omejitve« (Easton 1994: 11)? Tako razlogi za prepoved kot tudi argumenti proti prepovedi pornografije so različni in številni. Kljub temu sem na osnovi pregledane literature prišla do zaključka, da je dostop do eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih portalih potrebno omejiti vsaj do to mere, da bodo omejene za tiste družbene skupine, ki so definirane kot občutljive (otroci in mladostniki) in dovzetne za potencialne negativne učinke. Kot eden največjih argumentov proti regulaciji se je pojavil argument svobode izražanja, ki lahko služi kot opravičilo za gospodarske panoge, ki s tem služijo in jim je v resnici za samo svobodo izražanja prav malo mar.

V tretjem delu naloge sledita pregled zakonodaje, ki naj bi urejala to področje v Sloveniji in analiza realnega stanja dostopnosti do eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih. Osredotočila sem se na 84. člen Zakona o medijih (ZMed), na predlog stroke pred sprejetjem novega Zakona o medijih ter primerjala, ali je sprejeta novela zakona v nasprotju z direktivo Evropske unije o čezmejni televiziji. Glede na ugotovljeno stanje na področju (zakonske) regulacije in samoregulacije eksplicitnih pornografskih vsebin v Sloveniji trdim, da zakonsko orodje za regulacijo le-teh ne deluje zadovoljivo.

Namen te naloge je torej ugotoviti slabosti in dobre strani ter možnost nadaljnjega razvoja in širjenje samoregulacije s področja televizije na mobilne portale. Zato sem 84. člen Zakona o medijih, ki ureja to področje v Sloveniji in razmeroma dobro zamišljen sistem samoregulacije televizije v Sloveniji primerjala z Nizozemskim sistemom NICAM in britanskim sistemom ICTIS.

V zadnjem delu naloge sem se lotila praktičnega primera, pregleda portala *Planet 9* in *Dajmedol*. Pri pregledu členov pogojev uporabe spletnih portalov, ki govorijo o varovanju zasebnosti, sem ugotovila, da so le-ti niso v skladu s členi, ki govorijo o varovanju mladostnikov pred škodljivimi vsebinami. V nekaterih delih so členi portala neskladni tudi s samim Zakonom o medijih. Ugotovila sem, da je regulacija na tem področju slaba. Kot zaključek naloge sem tako opredelila smernice za ureditev področja dostopa do eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih v Sloveniji.

1. OPREDELITEV POJMOV PORNOGRAFIJA IN EROTIKA

1.1 DEFINICIJA PORNOGRAFIJE V PRETEKLOSTI IN RAZVOJ NJENEGA NEGATIVNEGA KONOTATIVNEGA POMENA

Definicija besede pornografija je skozi vso zgodovino povzročala veliko problemov. V osnovi je bila omejena na etimološki koren, t.j. pisanje o prostitutkah, in naj bi se razlikovala od erotike. Restif de la Bretonne (Bretonne v Šalomon 1998) je v razpravi o prostitutkah postavil mejo in pornografijo označil kot opisovanje spolne aktivnosti, ki vznemirja bralca in krši moralo. Tudi vrednotenje pornografije je bilo del zgodovinskega dogajanja, kot pozitivno ali negativno so jo v preteklosti ocenjevali v povezavi s spreminjanjem kulturnih tabujev in spolne prakse. Cerkev v 16. in 17. stoletju ni prepovedovala takratne literature zaradi opolzosti, ki jo danes razumevamo kot pornografijo. Še več, pornografija, ki jo danes razumemo kot umetnost, je doživela vrhunec v 18. stoletju. V tedanji literaturi je bila uporabljena v službi razsvetljenstva in kot vzvod družbene kritike. Pornografijo so uporabili za kritiko aristokratov, Cerkve in monarhije. Ko je bila tako »uporabljena« za potrebe družbenih sprememb, je postala trivialna in pričelo se je njeno množično izkoriščanje. V osnovi pa se ni nikoli spremenila, kajti njen bralec ali bralka sta bila (in sta še zmeraj) v bistvu voajerja, ki pričakujeta erotično doživetje. Pornografija kot žanr, ki ga poznamo danes, se je pojavila v 20. stoletju. Če je bila prej pornografija le literatura, definirana enostransko in moralizatorsko, jo danes vidimo kot eksploatacijo in dehumanizacijo spolnosti, tako da so človeška bitja obravnavana kot stvari in seksualni objekti, še posebej ženske. Proti pornografiji se angažiramo z vidika človekovih pravic, kar je razsvetljsko in ne moralizatorsko ¹. Antropologija Margaret Mead (Mead v Šalomon 1998) je do pornografije zelo življenjska in meni, da gre za material, ki stimulira spolna občutja neodvisno od prisotnosti drugega ljubljenega, oziroma izbranega bitja. Njen bistveni del je sanjarjenje, ki pomeni beg pred stvarnostjo. Z omejevanjem pornografije naj bi torej omejevali sanjarjenje, kajti sociologi opozarjajo, da vzroki za preganjanje pornografije pravzaprav izhajajo iz njenega bistva – da ljudi zabava. Torej so to (spolni) užitki in gre za spodbujanje domišljije – ves ta užitek pa je neproduktiven. In če družba stremi za tem, da je produktivna, potem si tega užitka, oziroma pornografije ne more dovoliti. Razlikovanje med »čistim«, erotičnim žanrom, ki spodbuja ljubezen in strast, ne da pri tem razkrije realni spolni akt, in »umazanim«, vulgarnim, pornografskim žanrom, ki seksualnost razgali na najbolj ekspliciten način, se je izoblikovalo šele v prvi polovici dvajsetega stoletja (glej Žuran 2004: 47).

¹.Res pa je bilo tako (moralizatorsko) v stari Jugoslaviji in v Zakonu o varstvu potrošnikov se še zmeraj ohranja moralčna dikcija.

1.2 PORNOGRAFIJA V MEDIJIH

Pornografija se je v tiskanih medijih, če izvzamemo omenjena zgodnja literarna dela francoske književnosti², popularizirala v poznih šestdesetih letih dvajsetega stoletja, v času liberalizacije spolnosti. Z razvojem tiska se je razvijala tudi uporaba in izraba pornografije v tiskanih medijih, nenazadnje tudi v specializiranih tiskanih medijih. S pojavom filma, televizije, kasneje video kaset, danes pa tudi novih medijev, spleta in mobilne telefonije, lahko novi mediji, predvsem z izboljšanjem vizualizacije in stalne dostopnosti za zadovoljitev potreb, cilj pornografije (spolno stimuliranje in oblikovanje fantazije) izkoristijo do popolnosti. Pornografija je vse pogosteje prisotna tudi zato, ker naj bi bila »funkcija vsebine za nezahtevni okus v tem, da ohranja finančno ravnotežje globoko institucionaliziranega družbenega sistema« (Defleur v Šalomon 1998). Omenjena vsebina za nezahtevni okus ima najbolj množično občinstvo, oziroma ima komunikator (ponudnik) večji finančni prihodek. Funkcija pornografije v množičnih medijih torej ni le zadovoljevanje potreb uporabnikov, temveč predvsem ustvarjanje finančnega prihodka. Pogostejša uporaba pornografije je običajno prisotna v tistih družbenih sredinah, ki omejujejo in zavirajo človeško fantazijo. V takšnih sredinah so ponudniki pornografije izkoristili možnost zaslužka z vsebino za nezahteven okus (Modic 2006).

1.2.1 POJAV SLOVENSKE PORNOGRAFSKE VSEBINE

Kazenski zakonik Jugoslavije je od leta 1950 naprej proizvodnjo in razširjanje pornografskega materiala opredeljeval kot kaznivo dejanje. Kaznivo dejanje je potemtakem zagrešil tisti, ki je proizvajal, prodajal, razširjal, javno izobešal in zaradi prodaje nabavljal ali posedoval pornografski material, kot so filmi, knjige, revije in brošure, ki grobo žalijo javno moralo. Leta 1974 je bilo na simpoziju Jugoslovanskega združenja za kazensko pravo in kriminologijo predlagano, da se pornografijo v ožjem smislu izvzame s področja kriminala. Slovenija je zvezni zakonodaji navkljub pornografijo potihoma legalizirala že leta 1986. V ljubljanskem kinu Sloga se je prvič v zgodovini Jugoslavije na javnem mestu zavrtil trdi pornografski film *Strasti*, ki si ga je v dobrih petih mesecih samo v Sloveniji ogledalo več kot 100.000 gledalcev.

Tri leta zatem se je v kioskih prvič pojavila domača periodika s seksualno eksplicitno vsebino – licenčna izdaja švedskega magazina *Private*. Leta 1990 se je pojavil slovenski pornografski film z naslovom *Strah pred letenjem*. Vzpon pornografskih vsebin v Sloveniji v devetdesetih letih lahko enačimo s takratnim družbenim dogajanjem. Provokativnost je bila zanimiva že sama po sebi, ker je prinašala nekaj novega, njen sestavni del pa je bila tudi

² V filmu se je pornografija pojavila že v začetku 20. st., popularizirala pa se je v 60. letih 20. stoletja. Kot komunikacija, ki se nanaša na spolnost, so lahko spolni prikazi za razliko od pornografije prežeti tudi z umetniškim izrazom ali pa opravljajo nalogo spolnega izobraževanja. Tu je potrebno ločiti pornografijo od umetniških del, saj literatura ponavadi splet seksualnosti, erotizma, čustev itd., pornografija pa tega ne vključuje (o tem več v poglavju o definiciji pojmov).

pornografija. Leta 1994 se je v Sloveniji dogodila tudi prva »*porno chic*« afera v zvezi s Krkinim oglasom, ki je s petimi ženskimi zadnjicami in sloganom »Vsaka ima svoj faktor« prodajal kremo za sončenje. Šlo naj bi za seksističen in tudi pornografski prikaz, saj je oglas dele ženskega telesa, ki odgovarjajo stereotipu privlačne ženske, še dodatno popredmetil s tekstom (Modic 2006). »Debata o pornografiji in morali se je v državah z regulativno tradicijo večinoma zaključila do začetka devetdesetih let. Danes govorimo o škodi z vidika enakosti spolov, zaščite otrok in pravice do človeške integritete. Kot rečeno, bistvo družbene potrebe po regulaciji pornografije ni v njeni večji ali manjši seksualni eksplicitnosti« (Šribar 2006).

1.3 SPLOŠNO SPREJETE KULTURNE NORME IN PORNOGRAFIJA

Problem pornografske vsebine se že ves čas pojavlja s prihodom in začetkom uporabe slehernega medija. Razprav o prepovedi, oziroma preganjanju pornografije je bilo v zgodovini že mnogo. V protipornografskih interpretacijah je najpogostejši razlog za preganjanje pornografije grožnja stabilnosti sistema. Totalitarne oblasti namreč obravnavajo vsako izgubo nadzora nad duhom in telesom podanikov kot izgubo kontrole nad sistemom (Miheljak v Šalomon 1998). Vendar pa sistemi, oziroma sleherna oblast, ki preganja in prepoveduje pornografijo, ne računajo s tem, »da pornografija v bistvu osvobaja energetske blokado sodobnega človeka, ki se je pozitivna kultura zaradi svoje sublimatorske drže in moralnega poslanstva na veliko izogiba (Kosič v Šalomon 1998).

Odnos do pornografije je torej odvisen od družbene ureditve in kulturnega okolja. Vendar pa se javni propornografski govor bolj vrti okrog nekaterih tem, ki močno presegajo vsebinski domet ukrepa in regresivno izprašujejo nekatere kulturne vrednote, ki v dokumentih Evropske unije in OZN-a veljajo za obče sprejete norme ali pa so zapisane kot izhodiščna načela reguliranja družbe. Hkrati smo priče hiperreprodukcije stereotipov, ki sestavljajo diskurz v okvirih patriarhalne ideologije. Sem zagotovo sodita ideja o naravnosti (torej kulturni nedotaknjenosti) seksualne potrebe in želje ter predstava o izvoru seksualnih fantazij in avtonomnosti zasebnih prostorov za realizacijo posameznikove intimne in seksualnosti ter pojmovanje pornografije kot fantazemskega sveta, ki z realitetami vsakdanjosti pravzaprav nima nič skupnega.

Na tem mestu velja omeniti problem, ki pa je v zvezi s pornografijo relevanten zgolj v perspektivi prihodnjih regulativnih ukrepov. Tiče se pojmovanja razlike med pornografijo in erotiko. Andrea Dworkin in Catharine MacKinnon (Dworkin in MacKinnon v Šribar 2003) pornografijo opredeljujeta z naslednjimi pokazatelji: pozo in mimiko in seksualno eksplicitnostjo le-teh, z oblačili in celotno mizansceno, ter še posebno z namenom, oziroma ciljem tovrstnega artefakta, ki je konzumpcija seksualnosti. Dejansko je opredelitev prevladujočega namena verjetno najuporabnejši določitelj pornografskega žanra – za razliko od erotike, ki ustreza določenim emocionalnim in etičnim, oziroma moralnim in estetskim normam.

1.3.1 SLOVENCİ IN PORNOGRAFIJA – KATERE RAZISKAVE OBSTAJAJO NA TEM PODROČJU?

Omenila sem že, da je odnos do pornografije odvisen od družbenih in kulturnih navad in okoliščin. Za lažje razumevanje okoliščin nastanka odnosa do pornografije v Sloveniji na tem mestu navajam nekaj raziskav o spolnih navadah Slovencev. Od osamosvojitve dalje je raziskavo o tem v letih 1995 in 1996 opravil Inštitut za varovanje zdravja. Raziskava naj bi zajela 1965 naključno izbranih Slovenk in Slovencev, toda odziv je bil preslab, zato o reprezentativnosti pridobljenih podatkov ne moremo korektno govoriti.

Konec leta 1996 je bila realizirana anketa o spolnem vedenju mladih, ki je razkrila, da mladi prisegajo na zvestobo, družinske vrednote in kariero, v medsebojnih odnosih pa prednjači ljubezen. Vendar pa nobena izmed zgoraj navedenih raziskav ni neposredno vprašala: kakšen odnos imamo do komercialnih oblik seksa, katere spolne prakse nam gredo najbolj v slast, kaj se nam v spolnosti ni všeč, kaj z užitkom gledamo, na katerih mestih mižimo, o čem fantaziramo, o čem najraje govorimo, kje se nam v spolnosti neha drugačnost, kje se začne bizarnost in kje perversnost. Eno izmed takih anket so opravili pri reviji Mladina (na osnovi ter izkušnjah sorodnih anket, ki v zahodni Evropi in ZDA že desetletja merijo seksualno temperaturo). V sodelovanju s podjetjem za raziskovanje in načrtovanje Aragon so sestavili vprašalnik z naslovom Spolne navade Slovencev³. Vprašanja so strnili v štiri okvirne sklope: Izkušnje na področju spolnosti; Spolnost v razponu med dejanskim stanjem, željami in fantazijami; Partnerstvo in vloga spolne privlačnosti; Pornografija, njen pomen, njena priljubljenost, oziroma neprijjubljenost. Rezultati ankete so med drugim pokazali, da le slaba petina ali 18 odstotkov vprašanih nikoli ne gleda pornografskih filmov, vsi ostali pa si jih včasih ali pogosto. 88 odstotkov anketirancev v zadnjih šestih mesecih ni kupilo nobene pornografske revije. Domači pornografski film bi si ogledala slaba polovica ali 45 odstotkov, medtem ko bi o ogledu razmislilo nadaljnjih 42 odstotkov. Pobudo, da bi bodisi nacionalna TV bodisi komercialne televizije v poznih nočnih urah predvajale »trdoerotične« filme, podpira 67 odstotkov anketirancev, v spletni skupini pa kar 77 odstotkov. Še več (86 odstotkov) pa je tistih, ki jih ne moti, da se pornografske revije prodajajo v kioskih skupaj z ostalim tiskom. Tri četrtine izpraševancev meni, da pornografija ne spodbuja k nasilju nad ženskami, zato pa nekaj več kot polovica vprašanih meni, da lahko naključno srečanje s pornografijo škoduje čustvenemu razvoju otroka. Drugače 35 odstotkov anketirancev meni, da je pornografija vrsta erotike (pri čemer prevladujejo moški), nekaj več jih trdi, da pornografija nima nobene povezave z ljubeznijo (pri čemer prednjačijo

³ Vir: Modic, Max (2002): Spolne navade Slovencev. Dostopno na: <http://www.mladina.si/tehdnik/200218/clanek/sexanketa/> (15. februar 2006). Vprašanja so strnili v štiri okvirne sklope: izkušnje na področju spolnosti; spolnost v razponu med dejanskim stanjem, željami in fantazijami; partnerstvo in vloga spolne privlačnosti; pornografija, njen pomen, njena priljubljenost oziroma neprijjubljenost. Do marca 2002 je izpolnjen vprašalnik vrnilo 1980 anketirancev - 450 po pošti, 1530 na spletu, kar v grobem predstavlja promil prebivalstva in s tem tudi dokaj reprezentativen vzorec. Primerjava glede na spol kaže, da je na anketo skupaj odgovorilo 41 odstotkov žensk in 59 odstotkov moških. Glede na način odgovarjanja je razmerje nekoliko drugačno: 55 odstotkov po pošti prispelih anket so izpolnile ženske, medtem ko je žensk, ki so odgovarjale na spletu, zgolj 37 odstotkov. Sicer pa bistvenih, statistično relevantnih razlik glede na način odgovarjanja na anketo ni zaznati.

ženske), le desetina pa zagovarja stališče, da je pornografija popolno nasprotje vsake ljubezni (Modic 2002). Že sami anketiranci v tej nalogi so se opredelili za to, da neko naključno srečanje otroka s pornografijo lahko škodi njegovemu razvoju, toda v predhodnem odgovoru pa so se opredelili za mnenje, ki je s prej navedenim nasprotno, saj menijo, da pornografija ne promovira nasilja nad ženskami. Če torej pornografija škoduje razvoju otroka, potemtakem vpliva tudi na njegov spolni razvoj, torej na pojmovanje in dožemanje oblik spolnosti, ki so v eksplicitnih pornografskih vsebinah prikazane kot normalne. Zanimivo je tudi, da se je le desetina intervjuvancev pornografijo opredelila kot neskladno z ljubeznijo, saj je gre po njihovem mnenju le za komercialen žanr, ki z ljubeznijo nima nobene zveze. Odgovori so si nasprotujoči in zato tudi problematični, kar hkrati nakazuje na to, da ljudje s potencialnimi škodljivimi učinki pornografije niso seznanjeni.

1.4 OPREDELITEV POJMOV

V tem delu naloge bom opredelila pojme, ki bodo v nadaljevanju pomagali objasniti mejo med »škodljivo« in »neškodljivo« pornografsko vsebino in njenim omejevanjem. Meja, kje se konča »erotični žanr« in začne »pornografski žanr«, je pomembna zaradi zaščite tistih, za katere eksplicitne pornografske vsebine niso primerne.

Eksplicitne spolne vsebine so tiste medijske vsebine, ki prikazujejo spolne prizore, ki spadajo v domeno erotike ali pornografskega žanra, in so eksplicitne ne samo zaradi specifičnega prikaza spolnosti temveč tudi zaradi prikazov, ki jih lahko opredelimo kot sistematično prakso izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola. Vsebine, ki povzročajo eksplicitno podrejanje žensk, so tiste, ki nedvoumno, jasno in razvidno prikazujejo kakršnekoli oblike zatiranja žensk, in tiste, ki ustvarijo ali dajo učinek ustvarjanja neenakega seksualnega položaja žensk. Spol je družbeno konstruiran v smislu, da se vedenja moških in žensk naučimo, ne pa, da je neizogibna posledica biologije. Dodelitev spola je odločitev, da na drugo osebo gledamo kot na moškega ali žensko – družbeno proizvedena na podoben način kot vloge spolov. Od tod pa izhaja tudi spolna stratifikacija ali spolna neenakost. Feministke za spolno neenakost krivijo moško izkoriščanje žensk – družbo vidijo kot patriarhijo, kot ključno institucijo v moderni družbi, ki povzroča zatiranje žensk. Tako je pornografija eden od »konstituentov seksualne stratifikacije«, ki z naturalizacijo moške dominacije vzdržuje patriarhat (glej McNair v Šribar 2006: 11).

Erotični žanr: V nalogi bom namesto pojma erotični žanr uporabljala pojem erotika. Erotika je material, ki predpisuje uporabnost in normativnost »nenasilnega« in »neponižujočega« spolnega izražanja. Erotika je tako v prvi vrsti področje človekovega življenja in človeška sposobnost (Šribar 2006), spodbuja ljubezen in strast, ne da pri tem razkrije realni spolni akt. »Predstavlja naj bi humano posredovanje človeške spolnosti, ki običajno vključuje čutnost, dotik, toploto, občutek spontanosti ljudi, ki so prikazani, kot da so tam, ker si želijo skupnega

užitka« (Donnerstein in drugi v Zillmann in Bryant 1989: 295). Erotične vsebine naj bi ustrezale določenim kulturnim emocionalnim, etičnim oz. moralnim in estetskim normam. Erotične medijske vsebine – »erotiko« – bom razdelila na eksplicitne in neeksplicitne. Med eksplicitne spadajo tiste erotične vsebine, ki naj bi bile povezane z obnašanjem, nastrojenim proti ženskam (zgoraj glej opis eksplicitne spolne vsebine). Za potrebe te naloge bom vse medijske vsebine, ki spadajo v mojo opredelitev erotičnih medijskih vsebin/erotike, ne glede ali gre za eksplicitne ali ne, opredelila kot »neškodljive« do te mere, da ni potrebna zakonska regulacija za le-teh.

Pornografski žanr: »Kot žanr je pornografija čisto ponavljanje, nizanje specifičnih pornografskih praks brez zgodbe. Pornografija je komercialni žanr, ki nima zveze z umetnostjo, če bi jo imel, ne bi bil pornografija« (Šribar 2006). Sem spadajo tudi vsebine s pretiranimi oblikami spolnega nasilja (nasilna pornografija opredeljena spodaj) in predvajanje skrajnih oblik pornografskega žanra, kot so zoofilija, nekrofilija, pedofilija, sadomazohizem, sadizem, posilstva in druge obscesnosti⁴. Določajo ga neenako spolno razmerje (dominantni moški, pasivno ležeče ženske) in redukcija seksualnosti na nekaj, kar se znotraj žanra pojmuje kot »gon« (groba neposrednost spolnega osvajanja in spolnega odnosa), neenaka politična razmerja.

Poleg pornografskega žanra sem za namene te naloge opredelila še nekatere pornografske podžanre:

a) **Nasilna pornografija:** Opredelitev »nasilne pornografije« bom uporabljala kot material, ki predpisuje normativnost in uporabnost spolnega nasilja, ponavadi usmerjenega proti ženskam. Izpostavljenost »nasilnemu« pornografskemu materialu naj bi pri moških povzročalo sanjarjenje o posilstvu in povečal moško dovzetnost za medosebno nasilje nad ženskami« (Malamuth in Check 1981); b) **Ponižujoča pornografija:** Gre za spolne prizore, ki ponižujejo, degradirajo in dehumanizirajo ženske, četudi ne vsebujejo neposrednega nasilja nad ženskami« (Check 1985: 9)⁵. Privzela bom Checkovo mnenje, da je upodabljanje žensk kot hiperspolnih in vedno pripravljenih na spolno povabilo ponižujoče, ali pa da je ponižujoč spolni medij, ki prikazuje zgolj seks »brez obveznosti«⁶ (Check 1985: 9), kar se dogaja tudi pri tako imenovanih *porno chic* ali erotičnih podobah.

4 Tukaj je nekaj besed namenjenih tudi pojmu »obscesnost«. »V mnogih teoretičnih delih se pornografija proučuje v okviru pojma »obscesnost«, vendar se s tem problematika pornografskega nekako zamegli, ker pojem »obscesnosti« poleg pornografije pokriva tudi širok krog relativno različnih femonmenov kot so: nedostojno, grdo, umazano« (Rankovič 1982: 27). Ta termin je po Žmegaču danes skrčen predvsem na pomena – nesramen in sramoten, najpogosteje s konotacijo s področja seksualnega vedenja (Žmegač v Otavnik 2004: 6).

5. Sama se za potrebe te naloge ne bom ukvarjala s problematičnostjo termina ponižujoče, ampak bom prevzela Checkovo mnenje o tem, kaj je ponižujoče pri opredeljevanju pornografije. Definicija ponižujoče pornografije je problematična, ker je ponižanje bolj dvoumno kot je upodobitev nasilja (Check 1985; Zillmann 1986). Če v definicijo erotika in ponižujoča pornografija vključimo sam termin ponižujoče (anj.: »degrading«), potem oba pojma postaneta bolj nejasna. To je predvsem zaradi dvoumnosti samega pojma »ponižujoče«.

6. Seks brez obveznosti (Anj.: Commitment-free sex) : dve osebi se povežeta v spolni odnos, ki bo kratkotrajen in nato se ne bosta več srečali – z namenom uživati v spolnosti brez čustvenih vezi in daljše zveze (Zillman in Bryant, 1984: 17). Danes pa se je odnos do same spolnosti občutno spremenil, tako da zmeraj, kadar gre za seks brez obveznosti, ne moremo govoriti o ponižujočih spolnih praksah. Že sam primer uporabe spolnih prikazov v edukativne namene lahko ponazori, da prikazovanje in popredmetenje spolnosti in nevpletenost čustev in topline v teh prizorih ne pomeni vedno, da gre za eksplicitne pornografske vsebine. Zgolj samo popredmetenje telesa kot spolnega objekta in nevpletenost čustev in topline v samem spolnem aktu torej ne moreta biti merilo za določanje ali je neka vsebina pornografska ali ne. Kriterij je tako lahko zgolj estetika prikazovanih spolnih prizorov, ki tako loči pornografijo od umetnosti.

Pornografska industrija – produkcija pornografije: O pornografski industriji govorimo, ko je spolnosti z namenom zaslužka, poleg prvotne reproduktivne, dodana še vloga seksualnega stimuliranja, gratifikacije in konzumpcije spolnosti. Pornografija je tako namenjena množični potrošnji ter prodaji in se posreduje preko vseh možnih tehnoloških kanalov, ki jih danes uporabljajo množični mediji – govorimo o populističnih vsebinah za nezahtevni okus, ki imajo najbolj množično občinstvo. Tako pornografija postane sredstvo zaslužka.

Razliko med »erotiko« in »eksplicitnimi pornografskimi vsebinami« lahko vidimo ravno v povezavi s povzročanjem obnašanja, nastrojenega proti ženskam. Če »nasilna« pornografija (ki spada med eksplicitne pornografske vsebine) posreduje mnenje, da je normalno izvajati spolno agresijo nad ženskami, potem je tudi možno, da povzroča spremembe v obnašanju do žensk. In če »ponižujoča« pornografija (ki spada med eksplicitne pornografske vsebine) prikazuje ženske kot vedno spolno dovzetne in spolnost kot brez obveznosti, potem lahko pride do sprememb v obnašanju, kar povzroči, da uporabniki eksplicitnih pornografskih vsebin, le-te dojamejo kot nekaj vsakdanjega in normalnega. Temeljna razlika med »erotiko« in »pornografijo« (eksplicitnimi pornografskimi vsebinami) torej ni v seksualni eksplicitnosti, temveč v eksplicitnosti spolno ponižujočih vlog (pretežno za ženske). Tako pojmovanje pornografije uvajajo tako dikcija Evropske unije kot različne legislature (kanadska, norveška,...). Pri tem se nanašajo na seksualne prizore, ki ponižujejo, degradirajo in dehumanizirajo ženske, četudi ne vsebujejo neposrednega nasilja nad ženskami ali ne prikazujejo spolnega akta (Check 1985)⁷.

Na podlagi zgoraj navedenih definicij sem za namene te naloge vse, kar spada pod mojo opredelitev eksplicitne pornografske vsebine, opredelila kot škodljivo medijsko vsebino, ki jo je potrebno omejevati. Ko govorimo o potencialno škodljivih učinkih medijskega nasilja in eksplicitnih pornografskih vsebin, ne moremo mimo spolnega nasilja. Nasilje je v tej nalogi opredeljeno kot kakršnokoli fizično delovanje, kjer nekdo z orožjem ali brez koga namerno ogroža ali ga namerno poškoduje; **spolno nasilje** pa določajo neenako spolno razmerje, neenaka politična razmerja, eksplicitno podrejanje, sdomazohizem, sadizem, posilstva, ponižanje. Degradiranje in dehumaniziranje ženske so dejanja, ki sicer ne vsebujejo neposrednega nasilja nad ženskami, vendar prikazujejo dojemanje in nastop ženske kot hiperspolne in vedno pripravljene na spolno povabilo. »Večkrat se v raziskavah povezanih s pornografijo pojavi tudi pojem *agresija*, kjer gre za trenutno reakcijo posameznika. Pri agresivnosti govorimo o spletu različnih družbenih okoliščin, osebnostnih dejavnikov, socializacije itd. Agresivnost je kulturno pogojena, kar pomeni, da neke splošne definicije agresivnosti ni, saj različne kulture in celo posamezniki agresivnost drugače pojmujejo« (Lamovec, Rojnik 1978: 11).

7. Gre za referenčnega kanadskega strokovnjaka na področju socioloških in socialnopsiholoških raziskav o učinkih pornografije.

2. TEORETSKI TEMELJI

V tem delu se bom zgolj na teoretičnem nivoju ukvarjala z raziskovalnim problemom, zakaj je eksplicitne pornografske vsebine potrebno nadzorovati in omejevati, in kako lahko določena obravnavana teorija in raziskava pomagata odgovoriti na zastavljen raziskovalni problem. Kot sem že omenila v uvodu naloge, sem pri pregledu teorij naletela na pomembno ugotovitev, ki jo je potrebno poudariti še preden se začnem ukvarjati z dokazovanjem učinkov in povezave med izpostavljenostjo eksplicitnim pornografskim vsebinam ter med obnašanjem. Komunikologija kot znanost še danes ne more z gotovostjo trditi, da obstaja povezava med mediji in nasiljem v družbi. V nalogi bom tako zgolj opisala indirektne učinke eksplicitnih pornografskih vsebin, ki jih opisujejo različne teorije in raziskave. Ne bom pa se ukvarjala z dokazljivostjo neposrednih medijskih učinkov eksplicitnih pornografskih vsebin na obnašanje.

Pri teoretičnem pregledu učinkov izpostavljenosti eksplicitnim pornografskim vsebinam se je potrebno zavedati, da izpostavljenost medijem ni niti edini niti najpomembnejši dejavnik človekovega družbenega življenja (Rotter in drugi v Zillman in Bryant 1983: 291). Na posameznike tako verjetno bolj vpliva vseživljenjsko učenje in izkušnje kot pa izpostavljenost določenim medijskim vsebinam antisocialnega življenja.

2.1 IZHODIŠČA ZA KRITIKO

»Eksplicitne pornografske vsebine od drugih neinformativnih prikazov psihičnega in fizičnega nasilja loči dejstvo, da naturalizira nasilje s seksualno sporočilnostjo« (Šribar 2006: 8). Pristope k opredelitvi eksplicitne pornografske vsebine lahko razdelimo na tri veje. *Tradicionalno kritiko pornografije* (konservativni pogled – moralna pozicija), ki je spolno gradivo zmeraj obravnavala kot gnusno in kot grožnja moralnemu redu, zato naj bi pornografija družbi škodila. *Progresivni pogled*, ki spolnosti nikoli ni dojemal kot nevarne same po sebi, temveč kot pozitivno, saj po njihovem mnenju lahko ženske celo osvobodi nekaterih negativnih učinkov »antispolne kulture«, zato kot posebej škodljivo za družbo dojemajo cenzuro (Naglič 2001; Schachter 1988). In tretje *liberalno stališče* – »če je edini vprašljiv problem potrošnikov interes, potem ni nobenega razloga za družbeno intervencijo, ne glede nato, kako ponižujoči so učinki te dejavnosti« (Easton 1994: 11). »Zagovorniki pornografije in erotike ter svobodnega trga pa se osredotočajo ravno na to nedokazano škodo in izpostavljajo celo njihove pozitivne učinke na spolno izobrazbo« (Easton 1994: 14)⁸.

⁸ Paradigma daljše izpostavljenosti pornografiji je bila razdeljena na dve smeri. Mann, Sidman in Starr (1971) so proučevali učinke na spolno obnašanje tistih, ki so ponavljajoče izpostavljeni pornografiji. Howard, Reiffe in Liptzin (1971) pa so preiskovali posledice na »excitation« in kognicijo pri »later consumption« pornografskega materiala. Mann (1971, 1974) je v svoji raziskavi v katero je vključil pare, ki so poročeni vsaj 10 let, ugotovil, da kljub izpostavljenosti pornografskim materialom, le-ti niso poskušali novih stvari, ampak so oživljali le iste vzorce spolnega obnašanja, ki

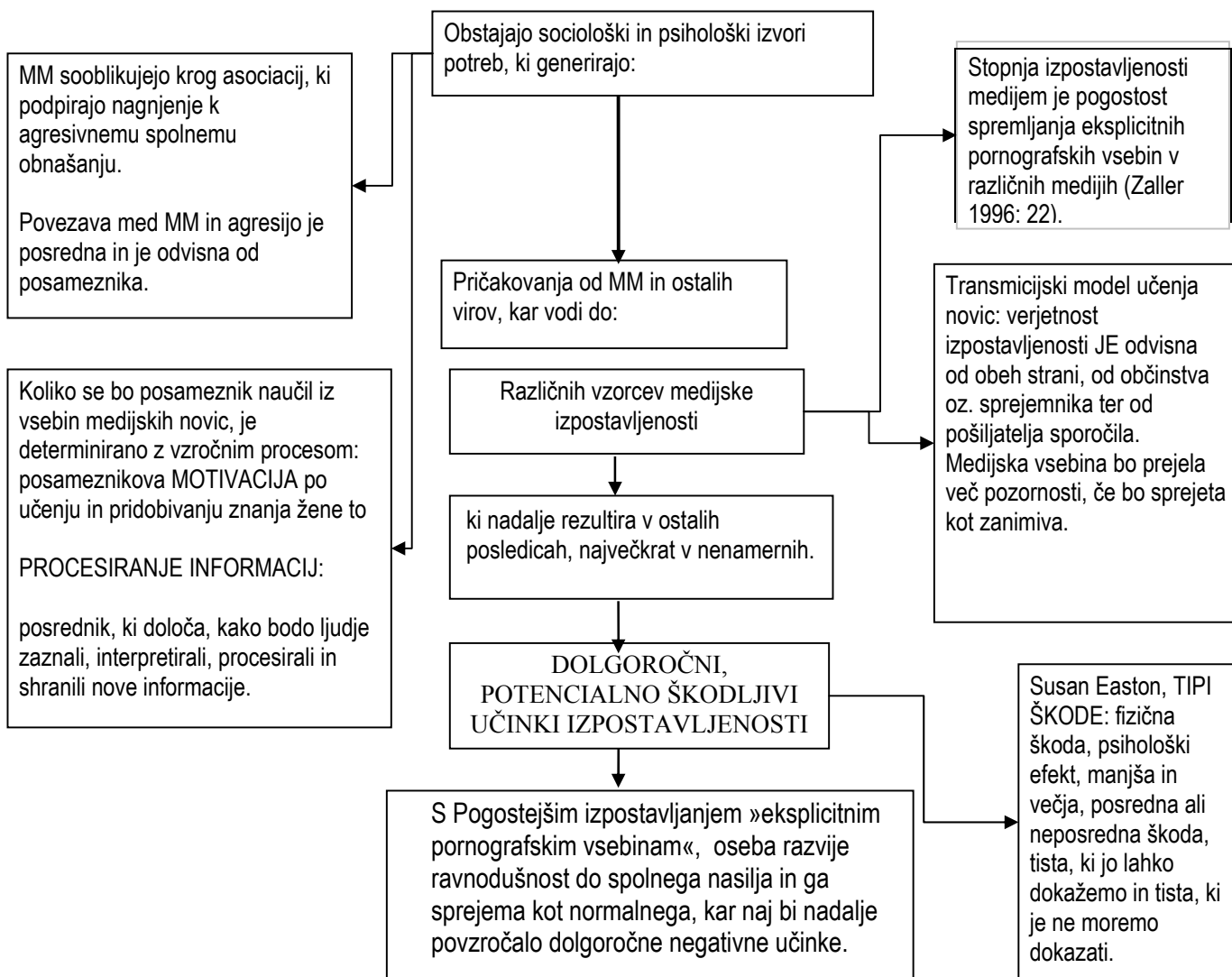
Feministke so prepričane, da so eksplicitne pornografske vsebine sporne, ker ženske popredmetijo, razčlovečijo in razvrednotijo. Mnogi kot eno od oblik negativnih posledic vidijo v povezavi z nasiljem. »S tem neskončnim vprašanjem se ukvarjajo številne raziskave. Po mnenju dr. Sandre Bašić Hrvatinić »komunikologiji kot znanosti doslej še ni uspelo dokazati, da dejansko obstaja neposredna povezanost med uporabo medijev in nasiljem v vsakdanjem življenju« (Bašić – Hrvatinić v Otavnik 2003: 12). Šribarjeva, katere pogled na problematiko je feminističen, pa meni, da več empiričnih socioloških in psiholoških raziskav govori o povezanosti spolnih deliktov z uporabo pornografije kot o sprostivnih učinkih slednje (seveda je potrebno poudariti, da ona govori o posredni pornografski škodi, medtem ko komunikologija kot znanost govori o nedokazljivosti neposredne pornografske škode) ter dodaja, da »to dejstvo ne priča nujno o zločinski stimulativnosti pornografije, temveč o pornografiji v službi spolnih želja, ki izvirajo z občutkov premoči ali celo brutalnosti« (Šribar 2004).

2.2 RAZISKOVALNI PROBLEM IN OSNOVNI TERMINI

V tem delu naloge sem opredelila raziskovalni problem, kar mi bo v pomoč pri pregledu nasprotujočih si teorij in raziskav, ki govorijo o posredni in neposredni pornografski škodi. V nalogi se ne bom ukvarjala z dokazljivostjo medijskih učinkov eksplicitnih pornografskih vsebin na obnašanje, temveč bom poskušala nakazati smernice razvoja regulacije eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih. Zaradi celovitosti pregleda problematike sem s področja pornografske škode predelala osnove raziskave in teorije. V teoretskem delu naloge sem tako pregledala teorije in raziskave s področja pornografske škode in medijskih učinkov ter nakazala potencialne problematike pri raziskovanju le-teh. Na podlagi tega sem sestavila model, ki ga predlagam za nadaljnje raziskave na področju neposredne pornografske škode, sama pa ga v tej nalogi ne bom dokazovala, saj mi služi le kot orodje za lažji pregled teorij (glej tabelo 2.2.1). Gre za priredbo modela »Uses-and-Gratification«, ki sem ga dopolnila s teoretičnimi elementi teorij in raziskav s področja pornografije.

so jih že poznali. Problem pri tej raziskavi je, da je vključil le poročene ljudi, saj so kasnejše raziskave dokazovale, da pornografski material najbolj vpliva na spolno vedenje samskih in neizkušanih. (Wishnoff 1978) . Vir: Zillmann, Dolf in Bryant Jennings (1983): Pornography : Research Advances & Policy Consideration. New Jersey: Hillsdale.

Tabela 2.2.1: Priredba modela Uses-and-Gratification.

Prilagodila Mateja Boldin 2007 po viru: Pinter, Andrej: (1993): Modeli komuniciranja: Denis Mcquail and Sven Windahl. Communication Models: for the Study of Mass Communication. *Teorija in praksa* 33(2), 340–342.

Moj raziskovalni problem se torej glasi: »Kako lahko opredelimo in prikažemo smernice za smiselno regulacijo eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih?« V nalogi se med drugim opiram tudi na medijsko izpostavljenost po Zallerju, saj naj bi bila le-ta odvisna tako od potrošnikov kot tudi od ponudnikov samih. In če je izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam odvisna tudi od ponudnikov, je na tem mestu smotrno razmišljati o regulaciji pornografije pri ponudnikih teh vsebin (v mojem primeru pri mobilnih operaterjih).

Pri opredeljevanju raziskovalnega problema sem naletela na problem nedokazljivosti neposredne pornografske škode, saj je komunikologija kot znanost še ni uspela neizpodbitno dokazati. Vendar pa se s posredno pornografsko škodo ukvarjata predvsem sociologija in psihologija, iz česar izhaja moja argumentacija o obstoju potencialne posredne pornografske škode:

Izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam povzroča nagrajujoč učinek (seksualna gratifikacija), kar poveča občutek normativnosti nasilnih spolnih konstrukcij. To nadalje povzroči povečano ravnodušnost do spolnega nasilja in pripravljenost za ponavljanje dejanj, ki so jih videli v eksplicitnih pornografskih vsebinah, kar nadalje vodi v povečano spolno nasilje moških nad ženskami⁹.

Spolno nasilje, ki se smatra kot upravičeno, povečuje možnost, da se bodo gledalci naučili tega vedenja, saj ga kot upravičenega v medijih legitimirajo, zato se gledalcem zdi zaželeno, potrebno, neboleče in prinaša zadovoljstvo. Potemtakem bodo po ogledu eksplicitnih pornografskih vsebin verjetneje izbrali obnašanje, prikazano v teh vsebinah. Opazovanje spolnega nasilja lahko, predvsem v otroku, zmanjša občutljivost in povzroči ravnodušnost do spolnega nasilja in jim da vedeti, da je sprejemljivo. Videno nasilje, še posebej, če se zdi upravičeno, se shrani v spomin kot nek scenarij in se ga ohranja s ponavljanjem. Pride do normativnosti nasilnih spolnih konstrukcij in v zadnji fazi do ponavljanja in imitiranja posredovanega spolnega nasilja.

2.3 TEORETSKI OKVIR

2.3.1 IZPOSTAVLJENOST MEDIJEM IN MEDIJSKI UČINKI

Pri teoriji izpostavljenosti in razlagi le-te sem si pomagala z osnovnim komunikološkim modelom »Uses-and-Gratification«. Ta model je za mojo nalogo zanimiv predvsem, ko govori, da se ljudje eksplicitnim pornografskim vsebinam izpostavljajo, da bi zadovoljili svoje spolne fantazije. Pri tem pa se problem pojavi šele, ko so določene fantazije, kot je posilstvo, tudi v resnici izpeljane in imajo dokazljive negativne družbene posledice. In s spolnimi fantazijami nas na najbolj neposreden način povezujejo ravno eksplicitne pornografske vsebine.

⁹ V tem delu zaradi pravilnega razumevanja raziskovalnega problema velja navesti definicijo pojmov, ki jih uporabljam v teoretičnem delu naloge: Izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam: pogostost spremljanja eksplicitnih pornografskih vsebin v medijih (Zaller 1996: 22). Seksualna gratifikacija: pozitiven nagrajujoč učinek, ki ga povzroči izpostavljanje eksplicitnim pornografskim vsebinam. Ponavljanje dejanj: oponašanje, imitiranje dejanj v realnem življenju, ki so jih videli v eksplicitnih pornografskih vsebinah. Spolno nasilje: določajo ga »neenako spolno razmerje, neenaka politična razmerja, eksplicitno podrejanje, sadomazohizem, sadizem, posilstva, ponižanje, degradiranje in dehumaniziranje ženske, četudi ne vsebujejo neposrednega nasilja nad ženskami« ter dojemanje in nastop do žensk, kot hiperspolnih in vedno pripravljenih na spolno povabilo. Normativnost nasilnih spolnih konstrukcij: gledalčevo dojemanje oziroma aktiven vtis kakršnegakoli spolnega nasilja kot nekaj vsakdanjega, normalnega in splošno sprejetega. Ravnodušnost do spolnega nasilja: neobčutljivost ali neprizadetost do spolno nasilnega obnašanja (nasilje in ponižanje opisana v terminu pornografski žanr) kot posledica prikaza nasilnih spolnih konstrukcij kot nekaj vsakdanjega, normalnega in splošno sprejetega. Kognitivna shema: delanje sodb na podlagi nepopolnih informacij ali »bližnjic«, ki učinkujejo kot scenarij o ženskah in seksu ter dajejo prednost prikazu spolnosti v eksplicitnih pornografskih vsebinah.

Dejstvo, koliko se bo posameznik naučil iz vsebin medijskih novic, je determinirano z vzročnim procesom, kjer posameznikova motivacija po učenju in pridobivanju znanja žene to procesiranje informacij¹⁰. Procesiranje informacij ima pomembno vlogo posrednika, ki določa, kako bodo ljudje zaznali, interpretirali, procesirali in shranili nove informacije. Za potrebe naloge sem privzela in prilagodila Zallerjevo definicijo medijske izpostavljenosti določenim medijskim vsebinam – stopnja izpostavljenosti medijem je stopnja pogostosti spremljanja »eksplicitnih pornografskih vsebin« v različnih medijih (glej Zaller 1996: 22), v našem primeru so ta medij mobilni portali. Na tem mestu si lahko pomagamo s »transmicijskim modelom učenja novic«, ki predpostavlja, da je verjetnost izpostavljenosti odvisna od obeh strani, tako od občinstva oz. sprejemnika kakor tudi od pošiljatelja sporočila. V tem primeru je medijska izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam odvisna od uporabnikov mobilnih portalov in tudi od samih ponudnikov eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih portalih.

Glavno vodilo tega poglavja je najti ustrezno teoretično argumentacijo za predpostavko, da s pogostejšim izpostavljanjem eksplicitnim pornografskim vsebinam oseba razvije ravnodušnost do spolnega nasilja in ga sprejema kot normalnega, kar naj bi nadalje povzročalo dolgoročne negativne učinke. Uveljavljene so tri teorije, ki se ukvarjajo s pojasnitvijo procesov učenja in posnemanja medijskega nasilja, v tem primeru eksplicitnih pornografskih vsebin: teorija družbenega učenja, teorija osnovnega učinka in družbenorazvojni model učenja, to sta kultivacijska, oziroma socializacijska teorija!

Berkowitz (v Ule 1997: 226) opozarja, da je treba razlikovati med kratkoročnimi in dolgoročnimi učinkom medijskega nasilja, oziroma eksplicitnih pornografskih vsebin na javnost. Kratkoročni učinki se hitro izgubijo, dolgoročni pa se pojavijo šele čez čas. V nalogi so me zanimali predvsem dolgoročni učinki. Mediji sicer neposredno ne podpirajo agresivnega obnašanja, oziroma ravnodušnosti do spolnega nasilja, in sprejemanje le tega kot normalnega, temveč sooblikujejo krog asociacij, ki podpira ali utrjuje nagnjenje k takšnemu vedenju« (Sahir Gombač 2006: 12). Povezava med mediji in učinki je zatorej zelo posredna in odvisna od vsakega posameznika. Učinki medijev ponavadi hitro zbledijo, okrepijo pa se lahko v primeru, če se nasilni prizori ponavljajo, na primer, če imajo stalni dostop do eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih. In ravno zato v tej nalogi predpostavljam, da je potrebno eksplicitne pornografske vsebine na mobilnih telefonih nadzorovati in regulirati.

¹⁰ Kognitivni model mediacije govori o tem, da je to, koliko se bo posameznik naučil iz medijskih vsebin, determinirano z vzročnim procesom, kjer posameznikova motivacija po učenju in pridobivanju znanja žene to procesiranje novic.

Sama se bom pri tej nalogi bolj opirala na sledečo usmeritev, ki tudi delno potrjuje tezo, da je potrebno eksplicitne pornografske vsebine na mobilnih telefonih regulirati. Howardova raziskava (Howard v Zillman in Bryant 1989: 128), ki jo je izvajal na študentih, je prikazala, da periodična uporaba eksplicitnih pornografskih vsebin ne povzroča pozitivnih reakcij, kot je užitek, temveč vsebine postanejo dolgočasne, ker se jih navadijo in povzročajo zmanjšanje spolnega sla. Zillmannova in Bryantova (1983) raziskava je pokazala, da konzumpcija pornografije pri moških promovira grobost (anj.: »callousness«) do žensk in zmanjšuje skrb o pornografski škodi pri obeh spolih. Donnerstein pravi, da »eksplicitne pornografske vsebine, ki prikazujejo nasilno spolnost in posilstva, povzročajo zmanjšanje občutljivosti moških za žrtve posilstev. Raziskave¹¹ so pokazale, da je tak učinek najmočnejši pri nenasilni pornografiji, oziroma pornografiji, ki glede na mojo definicijo spada med eksplicitne pornografske vsebine (Donnerstein v Zillman in Bryant 1989: 127).

2.3.2 TEORIJA DRUŽBENEGA UČENJA

S teorijo družbenega učenja želim teoretično argumentirati svojo predpostavko, da izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam povzroča nagrajujoč učinek, ki poveča pripravljenost za ponavljanje dejanj, ki so jih videli v eksplicitnih pornografskih vsebinah. Teorijo družbenega učenja zagovarja Bandura in pravi, da je reakcija na nasilje – v mojem primeru na eksplicitno pornografsko vsebino – pridobljena neposredno z izkušnjami ali posredno z opazovanjem primerov. Opazovalec tako spozna, katere oblike obnašanja so primerne, tj. katera obnašanja bodo kasneje nagrajena in katera kaznovana. »Teorija se tako osredotoči na pozitiven nagrajujoč učinek, ki je del nastopa eksplicitnih pornografskih vsebin in s tem projicira povečano pripravljenost, da bodo gledalci ponavljali dejanja, ki so jih videli in ki so po eni strani prinašale pozitivne učinke spolnega užitka« (Check in Malamut v Zillmann in Bryant 1989). V tem smislu eksplicitne pornografske vsebine stimulirajo prikazano vedenje (nasilje in ponižanje) skozi nagrado – seksualno gratifikacijo. Huesman in Eron (v Vilhar 2005: 51) trdita, da se nasilja začnemo učiti v mladih letih in da naučeni vzorci z leti postanejo odpornejši na spremembe (glej Hamilton v Vilhar 2005: 52), kar v teoriji kultivacije pomeni, da so seveda najbolj ogroženi otroci in mladostniki.

»Posledično gledano izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam povečuje verjetnost vstopanja v agresivno spolno fantazijo, te fantazije pa povečujejo verjetnost nasilnega vedenja« (Greendlinger in Byrne v Zillmann in Bryant 1989: 109). Spolne fantazije običajno vključujejo posilstva, pohabljanje, pretepanje. Ne glede na dokazljivost negativnih družbenih posledic je tisto, kar vodi v nadaljnje sporno družbeno vedenje, verjetnost, da

¹¹ Vir: Raziskave: Zillmann, Dolf in Bryant Jennings (1989): Pornography : Research Advances & Policy Consideration. New Jersey: Hillsdale.

bodo spolne fantazije aktivirale in motivirale nasilno spolno vedenje pri določenih osebah v določenih situacijah (Byrne in drugi v Zillmann in Bryant 1989: 108).

Seveda je pri tem ponovno potrebno poudariti, da je povezava med medijskimi vsebinami in učinki posredna in odvisna od posameznika. To, ali se bodo posamezniki iz teh vsebin kaj naučili, je odvisno od njihove lastne motivacije, oziroma želje po pridobivanju takšnega znanja (spolnega nasilja), skladno s tem se bodo namerno izpostavljali eksplicitnim pornografskim vsebinam. Vsaka oseba pa tudi na svoj način procesira informacije, ki jih pridobi iz določenih medijskih vsebin. To procesiranje je odvisno od dejavnikov kot so kultura, lastna osebnost, situacija, itd. Spolnega nasilja se bodo tako najverjetneje naučili mlajši, spolno neizkušeni uporabniki, ki spadajo v skupino ljudi, ki ne ločijo med medijsko in resnično stvarnostjo – tisti, ki že imajo predhodno agresivne spolne tendence in tisti, ki ne morejo drugače realizirati svoje spolne tenzije – duševno bolni ljudje.

2.3.3 KULTIVACIJSKA TEORIJA

»Kultivacijska teorija temelji na argumentaciji o dolgoročnih učinkih medijskih uprizarjanj spolnosti na percepcijo in mnenja o domnevno prevladujočih spolnih praksah« (Šribar 2006: 56). Na tem mestu moramo omeniti tudi proces družbenega zaznavanja. Potreba po hitrem in učinkovitem zaključku in delanju sodb na podlagi nepopolnih informacij je v človekovem delovanju stalnica (Sherman in drugi v Zillmann in Bryant 1989: 106). Nedavno aktivirana spoznanja imajo prednost pred spoznanji, ki so bila aktivirana dalj časa nazaj. Ker se v spomin vtisnejo spontano, bodo bolj močno vplivali na sodbe kot alternativa spoznanja. Drugi faktor, ki vpliva na povečanje dostopnosti do informacij v spominu, je slikovitost dogodka in čustvenost, ki ponazarja splošne pogoje (*anj.*: »*general condition*«) (Hamill in drugi v Zillmann in Bryant 1989: 106). Če razložim na mojem primeru, je družbena kognicija delanje sodb na podlagi nepopolnih informacij, tudi tistih, pridobljenih s pomočjo eksplicitnih pornografskih vsebin. Slikovitost dogodkov in čustvenost povzroči, da se le-ti bolj vtisnejo v dolgoročni spomin. Tako eksplicitnim pornografskim vsebinam dajejo večjo prednost pred ostalimi ponazoritvami spolnosti; ki posledično vplivajo na percepcijo in mnenja o prevladujočih spolnih praksah.

Od tod tudi izhaja moja predpostavka, da izpostavljenost eksplicitnim pornografskim vsebinam (aktivira kognitivno shemo, ki) povečuje normativnost na podlagi nepopolnih informacij, ki v eksplicitnih pornografskih vsebinah v

večini vsebujejo nasilne in ponižujoče spolne konstrukcije, kar nadalje povzroči povečano ravnodušnost do spolnega nasilja in poniževanja, in s tem povečano spolno nasilje moških nad ženskami¹².

Raziskave, ki so jih opravili v zadnjih treh desetletjih, kažejo, da se spolno nasilje v pornografskih žanrih veča in da takšno spolno nasilje zagotovo povzroča antidružbene posledice (Check in drugi v Zillman in Bryant 1989: 160). »Pornografska učinkovanja beležimo na nivoju osebnega, družbenega, kulturnega in političnega. Druge tematizacije se nanašajo na fenomene videnega, dostopnost žanra skozi sodobne tehnologije, konstrukcije utelešenja, seksualnosti, želje in užitka ter tudi reproduciranje in recikliranje družbenih neenakosti« (Šribar 2006: 6).

2.3.4 UČINKI EKSPLICITNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN

Kljub temu, da v sem v nalogi raziskovala predvsem dostopnost, izpostavljenost in možnosti reguliranja eksplicitnih pornografskih vsebin, bom v tem poglavju opisala različne nivoje pornografskega učinkovanja, oziroma pornografske škode.

Učinki medijev so lahko *eksplicitni* (agresivno, diskriminatorno vedenje do žensk), zelo pomembni pa so tudi *prikriti učniki*, ki vplivajo na izoblikovanje stališč do nasilja in pornografije. Le-ti imajo dolgotrajnejše posledice. Stališča do agresije in pornografije so odvisna tudi od ostalih dejavnikov, kot so kultura, lastna osebnost, situacija, v kateri se mladostnik ali otrok nahaja. Pomemben dolgoročni učinek, ali učinek stalnega izpostavljanja eksplicitnim pornografskim (agresivnim) medijskim vsebinam, je tudi postopna rast relativne ravnodušnosti do nasilja, oz. stanje nekake emocionalne apatije. Občutki zaskrbljenosti in sočutje, ki ga gledalci lahko razvijejo do žrtve dejanskega nasilnega dejanja se zmanjšujejo (glej Berkowitz in drugi v Sahir Gombač 2006: 13). Huesman trdi, da redni gledalci medijskega (spolnega) nasilja pokažejo manj psihološke odzivnosti na te dogodke kakor občasni gledalci, splošna psihološka budnost se s pogostejšim gledanjem medijskega nasilja zniža (glej v Vilhar 2005: 53). Podobno se zgodi, če so gledalci izpostavljeni zelo nazornemu in krutemu nasilju. Občinstvo postane neobčutljivo za agresivnost in sprejema (spolno) nasilje kot del vsakdanjega življenja ter kot način reševanja problemov. Z notranjo sprjaznenostjo z nasilno vsebino se večja verjetnost, da bodo predvajano vsebino gledalci gledali z manjšo kritičnostjo. »Če so ženske v pornografskih vsebinah prikazane kot da uživajo v vlogi spolne žrtve in če so ti napadi posredovani kot nekaj normalnega, potem je tistim, ki so spolno nasilje doživeli, težko dokazati

¹² Berkowitz je v 80. letih zagovarjal proces aktivacijske misli, kar je poimenoval osnovni učinek. Gledalci prek medijev opazujejo neko dejanje in takrat se jim sprožijo ideje, ki za kratek čas obudijo druge semantično podobne misli, ki lahko vplivajo na to, kako se bo posameznik odzval na medijsko vsebino. Z asociacijo se potem sprožena ideja priklíče nazaj v spomin. Pomembno pa je, da je imel opazovalec v resničnem svetu že izkušnjo z nasiljem in mu medijska predstavitev nasilnega dogodka potrdi dojemanje družbene resničnosti.

kredibilnost tega dejanja» (Easton 1994: 21). Predvsem mladi so tisti, ki se naučijo agresivnega scenarija, ki jim posreduje, da je (spolna) agresija običajen in primeren način za reševanje njihovih medosebnih problemov (glej Huesmann v Ule 1997: 267).

Tukaj bi želela omeniti tudi tezo o *posrednem učinkovanju* medijskih vsebin. »O indirektnih učinkih eksplicitnih pornografskih vsebin na posameznice, posameznike in družbene skupine govorimo, ko posamezniki teh vsebin ne konzumirajo hote, a so skozi pornografsko predpisane spolne in seksualne kode kljub temu njeni posredni porabniki« (Šribar 2006: 6). Ko govorimo o tej pornografski škodi, govorimo predvsem o posredni škodi, ki jo povzroči nenamerno izpostavljanje pornografskim vsebinam, kot so na primer oglasi za mobilne vsebine, ki smo jim izpostavljeni pri spremljanju domala vseh medijev. Segmenta zvrsti sporočil v elektronskih medijih, ki se neposredno dotikata tako kognitivnega kakor tudi emocionalnega vidika otrokovega razvoja, sta animirani filmi (risanke) in oglasi. Zato v tej nalogi tudi poudarjam, da je potrebno predvsem to občutljivo družbeno skupino – mladostnike in otroke – zaščititi pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami. Bistveno vlogo pri tem imajo tudi starši in učitelji, ki morajo ukrepati in otroke podučiti, da je agresivnost nezaželeno vedenje. Sama na tem mestu izpostavljam še pomembnost same industrije in ponudnikov mobilnih vsebin in njihovega občutka za družbeno odgovornost ter odgovornost do otrok in mladostnikov.

2.3.5 TIPI ŠKODE EKSPPLICITNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN

Tako razlogi za prepoved kot tudi argumenti proti prepovedi pornografije so razni in številni. Kot je že navedeno, v nalogi ne bom ugotavljala ali neposredni pornografski učinki dejansko obstajajo ali ne. Poskušala bom ugotoviti ali ponudniki mobilnih vsebin v zadostni meri regulirajo in omejujejo dostop do eksplicitnih pornografskih vsebin in kakšna je pri tem vloga Zakona o medijih (ZMed).

Pri opredeljevanju resnosti žaljivosti in škodljivosti eksplicitnih pornografskih vsebin, ki bi vodila v intervencijo, moramo upoštevati še njeno razsežnost, ki je definirana v odnosu do intenzivnosti, trajanja in obsega. Upoštevati je potrebno tudi razumno možnost, da se vsebinam izognemo, kajti težje, ko se jim izogibamo, resnejši nastaja problem (glej Easton 1994: 13). Dostop do eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih je potrebno omejiti vsaj do to mere, da bodo omejene, a še vedno dostopne za tiste, ki si jo želijo in spadajo v skupino ljudi, ki so družbeno definirani kot odrasli in zato odgovorni za svoja dejanja. Tako do teh vsebin nimajo svobodnega dostopa otroci in mladoletniki, ki si jih lahko napačno razlagajo in utrpijo nepopravljivo škodo v svojem razvoju.

Tipi škode, ki jih opisuje Susan M. Easton, vključujejo fizično kodo, psihološki efekt, manjšo ali večjo škodo, posredno ali neposredno škodo in tisto, ki jo lahko dokažemo ali tisto o kateri samo ugibamo (Easton 1994). Sama se pri tem sprašujem ali je pravica svobodne gospodarske pobude nad Evropskim standardom, ki zagotavlja zaščito mladostnikov pred škodljivimi vsebinami?

Najpomembnejša škoda po definiciji Eastonove je *posnemanje*. Prikazovanje eksplicitnih pornografskih vsebin v medijih je lahko izkoriščeno za demonstracijo normalnosti in zaželenosti takšnega obnašanja. Toda če je žrtev odrasla in zavedno sprejme posledice gledanja medijskih vsebin, potem je težko trditi, da je njihovo obnašanje povzročil film ali vsebina na mobilnih telefonih (glej Easton 1994: 14). Ustvarjalci filma bi morali predvideti in prepoznati, kakšen učinek ima lahko film na osebe v razvoju; v mojem primeru bi morali to prepoznati mobilni operaterji. »Seveda pa je potrebno dokazati, da neka oseba ne bi storila kriminalnega dejanja (posilstva), če mu ne bi bila posredovana takšna sporna vsebina« (Easton 1994: 18). To Eastonova imenuje *problem dokazljivosti*. Naslednja škoda, ki jo opisuje, je *škoda v procesu produkcije*. »Najnevarnejša oblika so »snuff« filmi, kjer so igralke na koncu umorjene« (Easton 1994: 17). »Zgolj animacije takšnih prizorov pa niso dovolj, saj če nasilno vedenje v risankah (nasilje nad ženskami) prikazujemo kot nekaj normalnega, lahko kot take služijo za opravičevanje nasilja nad ženskami« (Easton 1994: 20). Največja škoda prikazovanja eksplicitnih pornografskih vsebin je po mnenju Eastonove *otroška pornografija*. »Ali lahko argument, da je varovanje otrok pred pornografijo potrebno zato, ker so občutljiva družbena skupina, ki se ne more sama braniti, uporabimo tudi za ženske žrtve – ali lahko izkoreninimo otroško pornografijo, ne da bi pri tem regulirali tudi pornografijo za odrasle« (Easton 1994: 24)? Sledi »škoda v okolju«, kjer gre za premeščanje npr. trgovin s spolnimi pripomočki. Toda nasilen in ponižujoč material je žaljiv tudi takrat, ko ga ne vidimo, zato premeščanje ni rešitev. Naslednja škoda je pomembna predvsem v odnosu do argumenta svobode govora in dogajanja ter obnašanja v zasebni sferi. Eksplicitne pornografske vsebine naj bi se v večini uporabljale v zasebni sferi, v katero naj država ne bi posegala. Prav zato ostaja neodgovorjeno vprašanje, ali je dovolj nadzor produkcije ne pa tudi povpraševanja. Zadnjo škodo, ki jo opisuje Eastonova, je *pornografija in ideologija kulturnega sadizma*. Barry (1984) vidi pornografijo kot »pomembno komponento skupka praks in idej, ki vzpodbujajo spolno nasilje s tem, ko ga predstavljajo kot normalnega (glej Easton 1994: 25). »Definiranje resnice« je v osnovi politično dejanje, ko je neko obnašanje označeno kot normalno s strani tistih, ki imajo v družbi moč, in če je izkustvo prijetno za posameznika, ga bo verjetno ponovil.

O učnikih eksplicitne pornografske vsebine na oblikovanje individualnih seksualnih fantazij in njeni posredniški vlogi pri oblikovanju odnosov med spoloma ni enotnega stališča. Že v prvem delu naloge sem navedla izjavo

dr. Bašić - Hrvatino, ki govori o tem, da »komunikologiji kot znanosti doslej ni uspelo dokazati, da dejansko obstaja neposredna povezanost med uporabo medijev in nasiljem v vsakdanjem življenju«. Dr. Šribarjeva pa meni, da je na podlagi obravnavanih raziskav kljub nekonsistencam možno napraviti nekatere zaključke: »Pričujoče raziskave v veliki meri potrjujejo tezo o vplivu eksplicitnih pornografskih vsebin na percepcijo in odnos do drugih, pri čemer slednji pogojuje tudi vedenje. Več možnosti za neposredna učinkovanja eksplicitnih pornografskih vsebin na vedenje lahko pričakujemo v občutljivih mladostniških, otroških in delikventnih segmentih prebivalstva.« Renata Šribar tako trdi, »da pregled gradiva v večji meri podpira tezo, da fiziološko stimulatívni prizori seksualnosti ne glede na prikazano stopnjo spolne eksplicitnosti stopnjujejo agresivnost, umirjajo jo zgolj nestimulatívni materiali« (Šribar 2006: 54). Najpomembneje za vzpostavitev dobrega sistema regulacije je, da razjasnimo, kakšni so tipi škode in kdo je tisti, ki je oškodovan; je to posamezni potrošnik pornografskih vsebin, družba ali le določen del družbe (glej Easton 1994: 14).

2.4 NEENOTNOST ZNANOSTI GLEDE PORNOGRAFSKE ŠKODE

V tej nalogi sem naletela na poseben interpretatívni problem, na katerega opozarja tudi Zillman, in sicer uporaba termina korelacija v mnogih primerih, ko raziskovanje odkriva vzročen, pozitiven odnos med uporabo in razširjenostjo pornografije ter sprejemanjem in udejanjanjem družbeno nezaželenega vedenja (Zillman v Šribar 2006: 68).

Znanost (sociologija, komunikologija socialna psihologija, ipd.) glede pornografske škode ni enotnega mnenja. Kot sem že na začetku poglavja omenila, se sama ne bom ukvarjala z dokazljivostjo indirektnih ali direktnih učinkov pornografije. Vendar bom, glede na to, da se v nadaljevanju ukvarjam z regulacijo pornografije, prevzela stališče, da določeni indirektni/posredni učinki pornografije vendarle obstajajo. Svoje stališče lahko na tem mestu podprem predvsem s teorijo *performativnosti spola* ter z nekaterimi evropskimi dokumenti.

V okviru teorije performativnosti spola (glej Butler v Šribar 2006: 11) »pornografijo« izhodiščno razumemo kot žanr, ki ga poleg njegovih notranjih značilnosti določa performatívna razsežnost, ki deluje skozi pornografsko diseminacijo, torej skozi ponavljanje. Kar je na pornografiji političnega v smislu družbeno naperjenih idej, misli, podob, je njeno delovanje skozi pornografski diskurz, ne pa neka sporočilna nadgradnja enkratnih artikulacij, izrazov pornografskega govora (glej Šribar 2006: 11). Tu dr. Šribarjevo navajam predvsem zaradi teoretske utemeljitve, ko govorimo o skromnih možnostih, ki jih ima diskurz spolne enakosti v konfrontaciji s pornografsko seksualnostjo – gre za neenakost moči propornografskega in protipornografskega diskurza. Ko govorimo o

performativnosti spola, torej govorimo o konstrukciji biološkega in družbenega spola in telesnosti, k čimer pa v veliki meri prispevajo tudi mediji. Če se tukaj oprem na »opredelitev pornografije v resoluciji Evropskega parlamenta, kjer je konstruirana prav tako glede na učinkovanje, je pornografija: sistematična praksa izkoriščanja in podrejanja na podlagi spola, ki ženske prikrajša in prispeva k neenakosti spolov, k že tako neenakim strukturam moči v družbi in k ženski podrejenosti ter moški dominaciji. Na tem mestu bom, upoštevajoč zgoraj navedena dejstva, prevzela stališče, da pornografija z diskurzom sistematičnega izkoriščanja žensk vpliva na konstrukcijo spola in s tem na obnašanje nastrojeno proti ženskam – lahko govorimo tudi o posredni škodi pornografije in nadalje o možnih oblikah regulacije.

Na pomanjkljivo dokazano korelacijo med pornografijo in družbeno nezaželenim vedenjem v socioloških in socialnopsiholoških študijah je leta 1985 opozoril tudi Kanadski posebni komite za pornografijo in prostitucijo¹³. Odbor je tako zaznal pornografsko opisovanje žensk kot nasprotujoče kanadskim vrednotam ter sprejel koncept pornografske družbene škode. Predlagal je kazensko sankcioniranje otroške in nasilne pornografije ter prepoved javnega prikazovanja nasilnih in ponižujočih pornografskih zvrsti.

Nadalje si v nalogi prizadevam ugotoviti, kako in s kakšnim konceptom regulacije je moč učinkovito regulirati eksplicitne pornografske vsebine na mobilnih telefonih, oziroma kako otrokom ter mladostnikom preprečiti dostop do teh vsebin preko mobilnikov. Čeprav naj bi to področje urejali Zakon o medijih – 84. člen, Zakon o varstvu potrošnikov – 12. člen in Kazenski zakonik RS – 187. člen, pa to še ne pomeni, da je problem zaščite otrok in mladostnikov pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami zadovoljivo rešen.

¹³ Frazerjev odbor: nanj se sklicujem kot potrditev mojega stališča o obstoju posredne pornografske škode.

3. ARGUMENT SVOBODE GOVORA

Ko govorimo o regulaciji eksplicitnih pornografskih vsebin, se pojavlja pomembno vprašanje, ali je intervencija države upravičena, če ne gre za vprašanje povzročanja neposredne škode in če gre za konsumpcijo eksplicitnih pornografskih vsebin v zasebni sferi. Pri odnosu med »pornografijo« in svobodo izražanja se večina argumentov opira na klasične liberalne ideje. Millov klasični liberalizem loči med samonanašajočo se sfero »*self-regarding speech*« in na druge nanašajočo se sfero »*other-regarding speech*«, kar je skupaj s principi škodljivosti osnova za presojo družbenega poseganja v svobodo posameznika. To razlikovanje uporabljajo tako zagovorniki kot kritiki pornografskih žanrov, ne strinjajo pa se pri vprašanju, v katero sfero spadajo. Za kritike so eksplicitne pornografske vsebine del samonanašajočega se delovanja in potemtakem (škodljivo) vplivajo na druge. Liberalno stališče, po katerem je pornografija del na druge nanašajoče se sfere, pa zajema princip posameznikove moralne neodvisnosti. Četudi drugi vidijo posameznikove ideje kot neumne, napačne ali žaljive, mu svobodnega izražanja idej ne smejo preprečiti. Edini opravičljivi razlog za poseganje v svobodo posameznika je preprečevanje škode drugim, saj njegovo lastno dobro, naj bo fizično ali moralno, ni zadostno zagotovilo (glej Mill v Easton 1994: 1). »Ne glede na možnost omenjenih dveh aplikacij Millove teorije o državljskih svoboščinah je pomembno vedeti, kje in kakšen je izvor sodobnega liberalističnega pojmovanja, ki v zvezi z regulacije pornografije v medijih ne loči med pravico do informiranja in pravico do izražanja; zato slednjo praviloma tematizira v absolutnem pomenu« (Šribar 2006: 16). Pomembna je tudi Millova dimenzija o liberalističnem govoru o pornografiji. Dworkin, sodobni naslednik propornografske interpretacije Millovega mišljenja, namreč uporabo pornografije, povezano z njeno vseprisotnostjo, umešča v okvir pravice do moralne neodvisnosti in seksualne svobode¹⁴ (glej Dworkin v Šribar 2006: 17).

Stališče kritikov je prevladujoče, poleg tega večina držav pornografijo regulira s kazenskimi določbami, ki se nanašajo na področje pornografije, razlikujejo pa se glede na to, kako pogosto jih uporabljajo (Breznikar 2002). Argumentu svobode govora najbolj nasprotujejo feministke, ki si prizadevajo za zakonsko prepoved eksplicitnih pornografskih vsebin, oziroma za to, da bi bili založniki kazensko odgovorni, če bi posiljevalec prepričal poroto, da so ga k dejanju napeljale eksplicitne pornografske vsebine. »Antiporno feministka MacKinnonova poudarja, da pojem svoboda v frazi svoboda govora pomeni svoboden dostop do žensk – je svoboda dotikanja žensk. Zaščitena je pravica moškega, da vsiljuje pornografijo ženski v zasebnosti« (MacKinnon v Naglič 2002: 42). »Seveda pa naj bi bila v praksi čim bolj spoštovana zasebnost, zakon pa lahko opravičljivo posega vanjo, ko gre za zaščito družbe« (Easton 1994: 27).

¹⁴ Liberalistično zavajanje pornografske rabe na področju individualnega je omejujoče tako na področju oblikovanja legislativnih ukrepov v zvezi s pornografsko škodo kot tudi v polju refleksije pornografije in nanašajoče se argumentacije (Šribar, 2006: 17).

»Misliti proti pornografiji, natančneje proti vladajoči žanrski paradigmi pornografije, pomeni nase vzeti stigmo« (Šribar 2006: 11). Zaradi dominantnosti pornografskega in propornografskega diskurza javni prostor s težavo dopušča alternativne možnosti za »seksualno državljanstvo« in protipornografski oziroma proregulativni govor. Catharine MacKinnon navaja: »Ne glede na to, v kakšnem kontekstu se »pornografija« ubesedi, ima tendenco označiti tistega ali tisto, ki govori in tudi tistega oziroma tisto, ki bere ali posluša, na specifičen način« (MacKinnon v Šribar 2006: 3). Diskurz pornografije in nepornografije nimata enake moči. Vključitev pornografije na področje svobodnega tržišča govorov, oziroma legalnih diskurzivnih delovanj, bi pomenila, da ženske, četudi morda večinsko zavračajo pornografijo, ne bi smele vplivati na njeno pojavnost. Hkrati pa naj pornofili ne bi smeli vsiljevati svojega pogleda na seksualnost. Taka enakost v empiriji ne more delovati, ker diskurza nimata enake moči. Načelo tržne egalitarnosti v primeru pornografije v aktualnem družbenem okolju ne more biti primerno (Šribar 2006). Ko govorimo o diskurzu, je izredno pomembno, da razumemo, da so pomeni vedno družbeno skonstruirani, da niso nekaj naravno danega, konstituira pa jih ideologija – izven diskurza nima pomena. Torej je pomembno, kdo imenuje, oziroma interpretira pomene in ustvarja diskurze – ustvarjajo jih tisti, ki imajo v danem trenutku v dani družbi moč, da o določeni zadevi ustvarijo diskurz. Družba je namreč le tekst, ne da se je videti, potrebna je interpretacija. Šribarjeva poudarja, da je propornografska, oziroma protiregulativna drža v praksi pri nas brezpogojno zavezana pornografskemu kapitalu. To pomeni, da idejno sicer levičarsko usmerjena medijska moč v razmerju do pornografije ne zmore misliti lastnega vrednostnega in vrednostnega izhodišča, ki je v razrednih, oziroma družbenoslojnih vidikih tržnih razmerij (glej Šribar 2006: 35).

V nasprotju s feminističnim pogledom je sodoben liberalističen argument svoboda izražanja (glej Dworkin, zgoraj). Susan Easton prav tako opozarja na prikrajšanost žensk glede družbenih možnosti in njihovo nemoč v razmerju do pornografske industrije. Pornografsko delovanje tako presega posamično škodo, saj je konstantno naravnano proti določeni družbeni skupini. »Pornografske podobe z enovito sporočilnostjo tako obvladujejo okolje, da je težko ustvariti alternativno porabniško samopodobo« (Šribar 2006). Ali je tako svoboda govora resnično univerzalna človekova pravica oziroma, ali je možno tudi v praksi in glede na razmerje med pornografskim in propornografskim diskurzom govoriti o univerzalnosti svobode govora?

Ali imamo potemtakem, če naj bi obstajala univerzalna pravica do svobode govora, tudi pravico do seksualne neodvisnosti in seksualne svobode? Dworkin namreč opozarja, da »če dopustimo izjeme, neizogibno oslabimo načelo – ne le v določenih načelih, temveč nasploh, tako svoboda govora, če je univerzalna pravica, varuje tudi pornografe« (Dworkin v Otavnik 2004: 15). »Pravica« naj bi imela po Dworkinu različno moč v različnih kontekstih.

Obstaja razlika med tem, da ima nekdo pravico do nečesa in med tem, da je to, kar počne, prav. Dworkin priznava, da vlada določene pravice lahko omeji, če meni, da je neka druga pravica bolj pomembna (njegovo razmišljanje je sicer značilno za ameriške razmere, kjer ima pojem svoboda do izražanja drugačno zgodovino in pomen) (glej Dworkin 1977: 184). »Vsaka svoboda ima svojo mejo, postavlja se tam, kjer zadene ob svobodo drugega, pa je človek sočloveku ni pripravljen spoštovati« (Šetinc 1971:779). Paradoks demokratičnih družb je ravno v tem, da se po eni strani zavzemajo za svobodo posameznika, po drugi strani pa mu to svobodo omejujejo. Šribarjeva v kontekstu Evropske konvencije o človekovih pravicah pravi, da je pravica do svobodnega izražanja omejena s principom dolžnosti in odgovornosti, »umesti se v dialog z drugimi človekovimi pravicami, predvsem s pravico do družbene enakosti spolov, pravicami otrok in pravico do osebne integritete« in zatorej ni absolutna« (Šribar 2003)¹⁵.

¹⁵ Seveda pa pri mojem primeru mobilnih portalov ne gre za boj operaterjev za svobodo govora, temveč boj za večji dobiček.

4. OPREDELITEV KONCEPTOV SAMOREGULACIJA IN REGULACIJA

Na področjih kot je tehnologija v medijih, ki se hitro spreminja, je ponavadi tradicionalna oblika državne regulacije videna kot ovira, ki je vsiljena industrijskemu razvoju. Po drugi strani pa sama industrija potrebuje določeno regulacijo. Spremembe v vlogi države so pripeljale do diskusije o možnih načinih regulacije. Razlikujemo lahko med različnimi načini regulacije: **Nadzorna in kontrolna regulacija** (anj.: »*Command-and-control regulation*«), kjer država postavi pravila, ki se jih morajo objekti regulacije držati, in tudi prepovedi, ki jih morajo spoštovati in s tem zagotovi, da so cilji regulacije doseženi; **Samoregulacija** (anj.: »*Self-regulation*«): kjer se država v proces regulacije ne vmešava, ker predpostavlja, da bo družbeni proces sam po sebi pripeljal do rezultata, ki bo zagotovil izpolnitev ciljev regulacije. Prihaja do zasebnih dogovorov brez vmešavanja države; **Načrtna samoregulacija** (anj.: »*Intentional self-regulation*«): specifičen način samoregulacije, kjer se različni akterji strinjajo o sprejetju skupnih pravil in sprejmejo kodeks delovanja, ki regulirajo njihove dejavnosti. **Nadzorovana samoregulacija** (anj.: »*regulated self-regulation*«) je opredeljena z namenom, da bi lahko izkoristili prednosti obeh zgoraj opisanih načinov regulacije in se izognili negativnim učinkom obeh oblik regulacije.

Sama se bom v tej nalogi omejila predvsem na možne načine samoregulacije v Sloveniji. Menim, da je najprimernejši način nadzorovana samoregulacija (anj.: »*regulated self-regulation*«) ¹⁶. Primer takšne kombinacije sta Zakon o medijih in Zakon o elektronskih komunikacijah, kjer država strukturira okvirje in s tem omogoča samoregulacijo. Posreduje samo, če samoregulacija ne doseže želenih ciljev ali če ima nezaželene stranske učinke. Ta sistem lahko deloma primerjamo s Svetom za radiodifuzijo (SRDF), ki je neodvisno strokovno telo, ki med drugim izvaja tudi naslednje naloge: Agenciji daje pobude za izvajanje strokovnega nadzora nad izvajanjem programskih zahtev in omejitev iz tega zakona ter sprejema letni načrt izvajanja tega nadzora; pristojnemu ministru predlaga podrobnejša merila za opredelitev lokalnih in regionalnih vsebin, postopek in pogoje za pridobitev statusa programov posebnega pomena, ter merila za vsebine lastne produkcije in druge vsebine radijskih in televizijskih programov iz tega zakona. V večini zahodnih držav obstajajo relativno vplivna civilno-družbena združenja poslušalcev in gledalcev, ki se bojujejo za pravice gledalcev (zaščite mladostnikov in človekovega dostojanstva). Takšna združenja so lahko regulatornim telesom v precejšnjo pomoč, saj po svoje »kondenzirajo« javno mnenje in mu dajejo informacijo o »legitimnosti« odločanja.

¹⁶ Vir: Schulz Wolfgang in Thorsten Held (2001): Regulated Self-regulation as a Form of Modern Government. Dostopno na <http://www.humanrights.coe.int/Media/documents/interim-report-self-regulation.pdf> (18. marec 2007).

84. člen Zakona o medijih, ki je veljal do leta 2006, je bil nepopoln, saj je urejal le zaščito v televizijskih programih, in še to pomanjkljivo. Označba programskih vsebin, ki so škodljive otrokom, bi morale biti urejene z državnim predpisom, ki bi dajal podlago za sankcioniranje kršitev. Do sprejetja novega Zakona o medijih (2006) se je to urejalo z dogovorom med Svetom za radiodifuzijo in izdajatelji televizijskih programov, ki nima narave predpisa, zato je bilo sankcioniranje kršiteljev na takšni podlagi vprašljivo. Zakon o medijih bi moral tako določiti pooblastilo in rok za sprejem takšnega predpisa. Z novim 84. členom Zakona o medijih lahko televizijski programi pogojno predvajajo dela, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti in pornografijo. Merila določijo izdajatelji televizijskih programov s svojimi internimi pravili (etičnimi kodeksi). Pravila morajo opredeliti tudi pritožbene možnosti za gledalce, ki imajo pripombe glede izvajanja meril. Izdajatelji televizijskih programov morajo kopijo internih pravil poslati pristojnemu ministrstvu in Svetu za radiodifuzijo v 15 dneh od njihovega sprejetja in jih v enakem roku obvestiti o vsaki njihovi spremembi. Pred začetkom predvajanja takšnih prizorov mora biti objavljeno akustično in vizualno opozorilo, med njihovim predvajanjem pa morajo biti označene z ustreznim vizualnim simbolom.

V zgoraj opisanem primeru (primeru Slovenije) lahko tako govorimo o zametkih samoregulacije pornografskih vsebin, ki sicer deloma so usklajeni z zakonom (84. člen Zmed). Ko govorimo o samoregulaciji, ki je usklajena z zakoni države, uporabljamo termine kot so samoregulacija (*anj.:»Self-regulation«*), so regulacija (*anj.:»co-regulation«*), kjer je mišljena kooperacija med državo, nadzornimi agencijami in samoregulacijskimi telesi. Poznano je tudi kot partnerstvo med državnimi institucijami (*anj.:»public authorities«*) in gospodarstvom, oziroma delitev odgovornosti preko dogovorov med javno in zasebno sfero. Če odgovor industrije ni zadovoljiv, ali če se zadeve ne lotijo v normalnem časovnem okvirju, lahko regulator zahteva tudi bolj formalno regulacijo. Čeprav uradna definicija so regulacije v okviru EU ne obstaja, se je oblikovala na strokovnem nivoju in vključuje namen so regulacije, ki je v uresničevanju javnih strateških ciljev, usmerjenih v družbeni razvoj. Hkrati mora obstajati zakonska povezava med nedržavnim in državnim regulativnim sistemom, pri čemer država daje nedržavnim regulatorjem popolno pooblastilo, sama pa uporablja regulativna sredstva, da vpliva na želeni izid regulativnega procesa.

Slovenski radiodifuzni trg se z vzpostavljenim razmerjem med zakonom, smernicami in kodeksi na področju regulacije potencialno škodljivih programskih vsebin umešča med legitimne evropske so regulativne sisteme. Država se v proces regulacije pornografije ne vmešava neposredno, ampak z Zakonom o medijih določa, da morajo izdajatelji vzpostaviti svoja interna pravila na podlagi internega etičnega kodeksa (ni pa vzpostavljen nek skupni etični kodeks, ki bi veljal za vse) V kolikor so regulativni sistem ne prinaša pričakovanih rezultatov, si lahko

zakonodajna oblast v skladu s stališči, ki so se oblikovala v okviru Evropske unije, pridrži pravico do neposredne uporabe zakonskih določil¹⁷.

Zgoraj so opisani načini regulacije in vrste samoregulacije, na tem mestu pa navajam še tri opredelivne področij, ki so lahko stvar regulacije. Povzeti so po študiji Inštituta Hans Bradow z naslovom »*Regulated Self-regulation as Form of Modern Government*«, ki je bila izvedena oktobra 2001 in katere namen je bil narediti obsežno primerjalno študijo različnih orodij, ki so lahko uporabljena pri vzpostavljanju primerne regulativnega sistema. S tem so želeli ustvariti osnovni model ali »tool box«, ki bi bil v pomoč ustvarjalcem zakonov pri prvih korakih reševanja dileme o regulaciji eksplicitnih pornografskih vsebin. Področja samoregulacije so tako lahko: prvič, zadeve, ki niso stvar samoregulacije, to so programi, ki se ne smejo predvajati zaradi ustavnih razlogov zaščite človeškega dostojanstva ali pa zaradi zaščite otrok pred nevarnimi vsebinami¹⁸; drugič, zadeve v katerih se lahko parlament odloči ali bo uporabljena nadzorna in kontrolna regulacija (anj.: »command-and-control-regulation«) ali regulirana samoregulacija (anj.: »regulated selfregulation«), gre za zaščito mladine z izjemo zaščite pred resno nevarnimi vsebinami; in nazadnje zadeve, ki sploh ne morejo biti objekt državne regulacije in so podrejene prostovoljni samoregulaciji, te zadevajo stvar dobrega okusa ustvarjalcev televizijskega programa¹⁹. V tem delu so najbolj problematični ravno mobilni portali, saj so nekateri sporni portali vpisani v razvid medijev in se jih kot take obravnava, regulacija teh vsebin pa ni natančno zakonsko opredeljena. Napredek na področju regulacije mobilnih vsebin bi bil, če bi dosegli način načrtne samoregulacije na področju mobilnih portalov in mobilnih vsebin. Trenutno v Sloveniji ni nobenega »telesa«, ki bi zagotavljal označevalni sistem in s tem samoregulacijo vsebin na mobilnih telefonih s strani operaterjev samih.

4.1 DRUŽBENI POMEN REGULACIJE EKSPPLICITNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN

Poleg razlogov navedenih v teoriji zgoraj je reguliranje eksplicitnih pornografskih vsebin iz praktičnega vidika pomembna zaradi dveh prevladujočih razlogov; prvič, zaradi pritiska industrije preplavlja in s tem pogojuje vsa

17 Vir: Svet za radiodifuzijo (2006): Smernice za vsebinsko oblikovanje internih etičnih in estetskih pravil izdajateljev televizijskih programov. Dostopno na: www.gov.si/srd/smernice_seksualnost.pdf (18. april 2006)

18 V slovenskem Zakonu o medijih je tako že v prvem odstavku 84. člena navedeno, »da televizijski programi ne smejo predvajati pornografije in pretiranega nasilja, če bi lahko predvajanje resno škodovalo duševnemu, moralnemu ali telesnemu razvoju otrok in mladoletnikov«. Sem spadajo tudi vsebine s pretiranimi oblikami spolnega nasilja (nasilna pornografija opredeljena spodaj) in predvajanje skrajnih oblik pornografskega žanra, kot so zoofilija, nekrofilija, pedofilija, sadomazohizem, sadizem, posilstva in druge obscesnosti.

19 84. člen v svojem 4., 5., in 6. odstavku: (4) Estetska in etična merila za prikazovanje oddaj, del in prizorov ter merila za objavo opozoril iz prejšnjega odstavka določijo izdajatelji televizijskih programov s svojimi internimi pravili (etičnimi kodeksi), ki morajo biti ves čas javno dostopna. Pravila morajo opredeliti tudi pritožbene možnosti za gledalce, ki imajo pripombe glede izvajanja meril iz prejšnjega odstavka. Izdajatelji televizijskih programov morajo kopijo internih pravil poslati pristojnemu ministrstvu in Svetu za radiodifuzijo v 15 dneh od njihovega sprejetja in jih v enakem roku obvestiti o vsaki njihovi spremembi. (5) Izdajatelji televizijskih programov morajo vsako leto posredovati pristojnemu ministrstvu in Svetu za radiodifuzijo poročilo o izvajanju internih pravil iz prejšnjega odstavka, ki mora vsebovati tudi podatke o prejetih pritožbah gledalcev in njihovi obravnavi, najkasneje do konca februarja za preteklo leto. (6) Pristojni minister s podzakonskim predpisom določi vizualni simbol ter akustično in vizualno opozorilo iz tretjega odstavka tega člena in način njegovega objavljanja ter predpiše načrt za njegovo promocijo.

področja življenja (veliko bolj kot prikazi nasilja), in drugič, eksplicitne pornografske vsebine najbolj učinkujejo prav s svojo vseprisotnostjo. Omejitev na način, da je dostopna zgolj odraslim uporabnicam in uporabnikom, je funkcionalna (odgovarja liberalnemu principu individualizma in svobodne izbire) in ima tudi družbeno normativno funkcijo. Čeprav otroci in mladoletni zmeraj najdejo način, kako priti do eksplicitnih pornografskih vsebin, je pomembno, da je dostop omejen, saj se na ta način učijo, da to ni oblika običajne in afirmativne seksualnosti in odnosov med ljudmi, hkrati pa obstaja večja možnost, da potolažijo svojo radovednost z »erotičnim žanri. Za Slovenijo naj bi bili značilni vsestranska nepripravljenost na fenomen pornografizacije medijev, vladajoča patriarhalna ideologija in praksa na vseh področjih javnega in tudi zasebnega življenja, politično in strokovno spogledovanje s pornografskim kapitalom, nediferenciranost političnih strank glede na odnos do problema pornografije in dominantna javna liberalistično propornografska drža. V Sloveniji je diktat večine propornografski (Šribar 2006).

4.1.1 REGULACIJA V SLOVENSKEM PROSTORU

Čeprav ima Slovenija osnovno zakonsko orodje za regulacijo eksplicitnih pornografskih vsebin, le-to ne deluje. Prvi razlog je zakonodajen; drugi razlog je družbeno-političen in kulturni. Fenomen »pornografije« ni ustrezno strokovno in družbeno-politično interpretiran in zagotovo je prav v tem tudi širši vzrok, zakaj niti tisti zakonski in drugi regulacijski mehanizmi, ki bi lahko, niso in še vedno ustrezno ne delujejo. S kulturno in družbenopolitično klimo je povezano tudi nedelovanje, oziroma slabo uresničevanje samoregulacijskega sporazuma med televizijami iz leta 2003. Učinkovita zaščita otrok in mladoletnih na vseh področjih, ki so v neposredni ali posredni domeni Zakona o medijih, je pomembna tudi s časovnega vidika, saj nove tehnologije širijo področja prisotnosti pornografije. Primer so mobilni pornografski portali, kjer se eksplicitne pornografske vsebine pojavljajo v istem registru kot otroške in mladinske igre. Na ta način se v segmentu otrok in mladih širi sporočilo, da je seksualnost zgolj igra, žensko telo pa objekt za seksualno uporabo. Šifriran dostop do teh vsebin preko mobilnih telefonov ne rešuje problematike, saj se starejši mladostniki postavljajo pred otroke z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami (seksualna iniciacija), prav tako pa se mobilni telefoni velikokrat uporabljajo na drugo ime ali v družinskih paketih. Zaradi priročnosti aparata šifriranega dostopa do vsebin na mobilnem telefonu niti ne moremo enačiti s šifriranjem vsebin na televiziji ²⁰. Poleg tega so zaščite na mobitelih prej zavajanje kot kakšna prepreka (glej primer registracije na mobilni portal *Dajmedol*). Kodiranje ni prav zanesljivo varovalo in je smotno zgolj v primeru, da so jasno določene vsebine, ki se bodo kodirale. Ne splošno, temveč tako, da gredo skozi strokovni klasifikacijski

20 Šribar, Renata (2006): Evropska direktiva o čezmejni televiziji, nekateri drugi evropski dokumenti in regulativni sistemi v državah EU. Dostopno na <http://www.drustvo-vitaactiva.si/156701/161622.html> (18. februar 2007).

proces. Zavzemanje mobilnih portalov z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami se v tiskanih medijih odraža v oglasih, ki so v tednikih mnogokrat celostranski. Poleg porno vsebin se oglašujejo animirana ozadja in dostop do glasbenih uspešnic, iz česar je mogoče sklepati, da gre za oglaševanje namenjeno otrokom in mladoletnim (Šribar 2006).

Možne načine regulacije eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih, ki bi se ali pa so v Sloveniji deloma že uveljavljeni, sem povzela po primeru regulacij otroške pornografije na spletu (v Sloveniji namreč ni prijavnega centra, ki bi primarno omogočal prijavo eksplicitnih pornografskih vsebin zgolj na mobilnih telefonih, ampak gre za bolj splošne prijavne centre, ki omogočajo prijavo teh vsebin na spletu), kot jo predvideva *Safe.si*²¹, ki deluje znotraj mednarodnega omrežja *InHope* (The International Association of Internet Hotlines). Na splošno se dostop in distribucija eksplicitnih pornografskih vsebin na spletu po principu *Safe.si* regulirata na sledeče načine: samoregulacija (nastavitev filtrov s strani uporabnikov interneta); prijavni centri (npr. Spletno oko); informiranje kot oblika regulacije; spletni ponudniki (v našem primeru ponudniki vsebin na mobilnikih) – regulatorji nezakonitih vsebin; zakonsko preganjanje v posameznih državah; mednarodno sodelovanje. Seveda pa lahko reguliranje vsebin na mobilnih telefonih vršijo tudi uporabniki sami. Praksa je prijava t.i. prijavnim centrom. Slovenski prijavni center je v okviru projekta »Spletno oko« začel delovati marca 2007. Gre za spletno prijavno točko, kjer lahko anonimno prijavimo otroško pornografijo in sovražni govor na spletu. Prijavljene nelegalne ali škodljive vsebine posredujejo organom pregona (policiji in tožilstvu), ki nato ukrepajo v skladu z zakonodajo²². Organi pregona nato odločajo o nadaljnji kriminalistični preiskavi, ponudnik spletnih storitev pa je odgovoren za čimprejšnjo odstranitev potencialne nelegalne vsebine z njihovega strežnika, s čimer spletnim uporabnikom onemogoči dostop do le-te strani. V primeru, da so prijavljene nelegalne ali škodljive vsebine locirane na strežniku v drugi državi, prijavni center podatke o teh vsebinah posreduje obstoječemu prijavnemu centru v drugi državi (iz omrežja INHOPE) oz. Interpolu.

21. Cilj projekta SAFESI je ustanovitev nacionalne točke osveščanja o varni rabi interneta za otroke in mladostnike v Sloveniji. Aktivnosti osveščanja temeljijo na sledečih temah: zasebnost in varnost na spletu, škodljive, nelegalne vsebine na svetovnem spletu, avtorsko pravo, tehnični vidiki (zaščita). Vizija projekta SAFE. SI je, da med izbranimi ciljnim populacijami s sprotnim zagotavljanje preverjenih informacij in nasvetov za varno rabo novih tehnologij v Sloveniji, doseže visoko stopnjo osveščenosti. Projekt izvajata Fakulteta za družbene vede in ARNES. Sodi v program Varnejši internet je financiran s strani Evropske komisije - Generalni direktorat za informacijsko družbo. Projekt Varni internet plus zajema tudi t. i. prijavne centre (hotline), kamor lahko posameznik sporoči, da je naletel na škodljive ali ilegalne vsebine na internetu. Prva prijavna točka v Sloveniji je SPLETNO OKO, ki je del širšega evropskega združenja za učinkovito zmanjševanje nezakonitih vsebin na internetu. V različnih državah EU trenutno deluje več kot dvajset prijavnih centrov, ki so združeni v okvir krovne organizacije INHOPE. Pri projektu kot člani svetovalnega organa sodelujejo še policija in predstavniki drugih organizacij, ki aktivno delujejo na področju varovanja pravic otrok. Vir: dostopno na <http://www.safe.si/index.php?fi=0&p1=712&id=712> (16. maj 2007)

22 Na tem mestu navajam še Kazenski zakonik (Uradni list RS, št. 63/94), člen, ki govori o prikazovanju in izdelavi pornografskega gradiva - 187. člen: (1) Kdor osebi, mlajši od štirinajst let, proda, prikaže ali z javnim razstavljanjem ali kako drugače omogoči, da so ji dostopni spisi, slike, avdiovizualni ali drugi predmeti pornografske vsebine, ali ji prikaže pornografsko predstavo, se kaznuje z denarno kaznijo ali z zaporom do enega leta. (2) Kdor zlorabi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske vsebine, ali jo uporabi za pornografsko predstavo, se kaznuje z zaporom do treh let.

5. ZAKON O MEDIJIH IN REGULACIJA V SLOVENIJI

5.1 REGULACIJA NA PODROČJU TELEVIZIJE V SLOVENIJI

V Sloveniji smo, tako kot v ostalih evropskih državah, ki se za razliko od nas lahko v veliki meri pohvalijo z naprednejšim sistemom regulacije eksplicitnih pornografskih vsebin, regulacijo pričeli na področju televizijskih vsebin. V nadaljevanju naloge se bom ukvarjala z vprašanjem, kako sistem omejevanja pornografije iz področja televizije razširiti tudi na mobilne vsebine.

Evropska direktiva Sveta in Evropskega parlamenta, t. i. Direktiva o čezmejni televiziji, ki jo je Slovenija sprejela v svoj pravni red, je referenčni okvir za nacionalne regulacije pornografije. Uradni prevod 22. člena se glasi:

»(1) Države članice sprejemajo ustrezne ukrepe, s katerimi zagotovijo, da programi izdajateljev televizijskih programov pod njihovo sodno pristojnostjo ne vključujejo nobenih vsebin, ki bi resno škodovale fizičnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju mladoletnikov, zlasti takšnih vsebin, ki vsebujejo pornografijo ali neupravičeno nasilje.

(2) Ukrepi, določeni v odstavku 1, velja tudi za druge programske vsebine, ki bi utegnile škodovati fizičnemu, duševnemu ali moralnemu razvoju mladoletnikov, razen kadar se z izbranim časom razširjanja ali s tehničnimi sredstvi zagotovi, da mladoletniki na območju prenosa v normalnih razmerah ne bodo videli ali slišali takšnih vsebin.

(3) Države članice tudi vselej, kadar se takšne oddaje prenašajo v nekodirani obliki, zagotovijo, da je pred njimi akustično opozorilo ali da so ves čas predvajanja označene z vizualnim simbolom.«

Na to splošno artikulacijo direktive se navezujejo evropski dokumenti, ki se v radiodifuznem sektorju opredeljujejo za samoregulacijo in soeregulacijo. Hkrati pa je eksplicitno artikulirana pravica, da zakonodajna oblast neposredno uporabi zakonska določila, če samoregulacija in soeregulacija ne dajeta pričakovanih rezultatov. Samoreguliranje na avdiovizualnem področju, opredeljeno zgolj kot dodatno sredstvo regulacije, je tudi stvar novejšega evropskega dokumenta, ki področje zaščite mladoletnih (združeno z zaščito človekovega dostojanstva) aktualizira v razmerju do novih tehnologij. Na splošno je samoreguliranje avdiovizualnega sektorja dodatno učinkovito sredstvo, ki pa kot tako ne zadostuje za zaščito mladoletnikov pred sporočili s škodljivo vsebino (Šribar 2006).

Ta hip Slovenija nima niti klasifikacijskega sistema za pornografske podžanre niti inštitucije za klasificiranje in nadzor, še več, v aktualnem obdobju ni državne ustanove ali s strani države financirane, oziroma povsem

avtonomne instance, ki bi prevzemala kakršnokoli strokovno odgovornost za opredeljevanje in razvrščanje pornografskih in nasilnih vsebin. Je pa projektno združenje nevladnih organizacij v svojem (sicer neuspešnem) predlogu Zakona o medijih artikuliralo dve dodatni nalogi Sveta za radiodifuzijo in tako predpostavilo način učinkovitega nadzora nad odnosom izdajateljev do pritožb gledalk in gledalcev, hkrati pa tudi strokovno arbitražo inšpektorju za kulturo in medije. Prepoved eksplicitnih pornografskih vsebin in pretiranega nasilja na televiziji in mobilnih telefonih bi lahko izdajatelje pripravila do tega, da začnejo sami vzpostavljati instance in merila, ki bi pripomogli k družbeno odgovorni in ustrezno omejeni distribuciji takih vsebin.

5.2 ZAKONSKA DOLOČILA NA NACIONALNI RAVNI

Slovenski medijski prostor je nedavno (2006) ponovno spremenil svojo zakonodajo, navkljub temu, da obstoječa področna ureditev nima dolge tradicije. Sprejem medijske zakonodaje so pred nekaj leti terjali osamosvojitve Slovenije, uvajanje večstrankarskega sistema in sprejem Slovenije v mednarodne organizacije. Ponovno spremembo medijske zakonodaje pa je narekovalo članstvo v Evropski uniji in proces pravne harmonizacije z veljavnim evropskim pravom²³. Spreminjajo se tudi mnogi drugi zakoni, ki vsaj posredno določajo usodo slovenskih medijev in vplivajo na možnost uresničevanja ustavno zagotovljene pravice do svobode izražanja. Takšne hitre in pogosto nepregledne spremembe lahko pomembno vplivajo na stopnjo pravne (ne)gotovosti v prostoru. V Zakonu o medijih, ki je bil sprejet leta 2006, ni odpravljena težava o prepovedi prikazovanja pornografskih vsebin s sprejetjem brezpogojne prepovedi prikazovanja, temveč je dostop do tovrstnega programa dovoljen, če je ustrezno kodiran, oziroma če vključuje uporabo drugih vrst zaščite otrok in mladoletnih. Stroka je pred sprejetjem Zakona o medijih 17.5.2006 podala predlog, da bi zakon moral bolj natančno opredeliti ukrepe za zaščito otrok in mladoletnikov v vseh medijih ter predpisati njihove obveznosti (označbo takšnih vsebin) in določiti sankcije v primeru njihovih kršitev.

5.3 PREDLOG STROKE

V tem delu primerjam zakon, ki je bil v veljavi pred 27. majem 2006, s predlogom amandmaja 84. člena Zakona o medijih, ki ga je sama stroka²⁴ sestavila na povabilo Ministrstva za kulturo v fazi priprave predloga novele zakona o medijih ter ga meseca januarja 2006 posredovala ministrstvu; slednje je le-tega potrdilo in ga poslalo v prvo branje v parlament. 4. maja 2006 je del stroke pred drugim in tretjim parlamentarnim branjem predlog v malenkost spremenjeni obliki poslal Odboru za kulturo, šolstvo in šport, Državnemu zboru in poslanskim skupinam. Pregled predloga:

²³ Direktiva je akt harmonizacije/poenotenja in je zavezujoča samo glede cilja, šele z zakonom jo implementiramo v našo zakonodajo.

²⁴ Stroko je zastopal Mirovni inštitut; ekipo so sestavljali: Renata Šribar, Brankica Petković, Mirovni inštitut, Sandra B. Hrvatina, Fakulteta za družbene vede; Jernej Rovšek, predsednik sveta Mirovnega inštituta. Pred drugim in tretjim branjem je iz ekipe Mirovnega inštituta izstopila Renata Šribar ter z nevladnimi organizacijami ustanovila projektno združenje, ki je na osnovi predloga Mirovnega inštituta pripravilo že naveden ločen predlog.

Prvi odstavek, ki brezizjemno prepoveduje predvajanje »...prizorov neupravičenega oziroma pretiranega nasilja, pornografije ali drugih oddaj, ki bi lahko resno škodovale duševnemu, moralnemu ali telesnemu razvoju otrok in mladoletnikov«, ostane nespremenjen.

V drugem in tretjem odstavku pa so se lotili problema postavljanja estetskih in etičnih meril za prikazovanje informativnih in izobraževalnih oddaj ter umetniških avdiovizualnih del, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti. Ta merila naj bi postavili izdajatelji televizijskih programov s svojimi internimi pravili (etičnimi kodeksi), ki naj bi bila ves čas javno dostopna.

(2) Televizijski programi lahko predvajajo informativne in izobraževalne oddaje ter umetniška avdiovizualna dela, ki vključujejo prizore nasilja ali seksualnosti ob upoštevanju estetskih in etičnih meril, ki jih sami vnaprej določijo. Televizijski prizori, ki vključujejo nasilje ali seksualnost, se lahko predvajajo tudi v drugih oddajah, vendar mora biti pred začetkom njihovega predvajanja objavljeno akustično in vizualno opozorilo, da niso primerne za otroke in mladoletnike do 15. leta starosti, med njihovim predvajanjem pa morajo biti označene z ustreznim vizualnim simbolom. Z vizualnim simbolom morajo biti označena tudi avdiovizualna dela iz prvega stavka tega odstavka.

(3) Estetska in etična merila za prikazovanje oddaj, del in prizorov ter merila za objavo opozoril iz prejšnjega odstavka določijo izdajatelji televizijskih programov s svojimi internimi pravili (etičnimi kodeksi), ki morajo biti ves čas javno dostopna. Pravila morajo opredeliti tudi pritožbene možnosti za gledalce, ki imajo pripombe glede izvajanja meril iz prejšnjega odstavka. Izdajatelji televizijskih programov morajo kopijo internih pravil poslati pristojnemu ministrstvu in Svetu za radiodifuzijo v petnajstih (15) dneh od njihovega sprejetja in jih v enakem roku obvestiti o vsaki njihovi spremembi.

Njihov predlog se v predvidenem 4. odstavku loti tudi teme, ki v prejšnjem zakonu ni bila omenjena, oz. opredeljena le do te mere, da bi se povečal nadzor in omogočil boljše statistične podatke o predvajanju pornografske vsebine in vsebine s pretiranim nasiljem. Posledično bi lahko to omogočilo tudi bolj učinkovito izvajanje sankcij nad kršitelji tega zakona.

(4) Izdajatelji televizijskih programov morajo vsako leto posredovati pristojnemu ministrstvu in Svetu za radiodifuzijo poročilo o izvajanju internih pravil iz prejšnjega odstavka, ki mora vsebovati tudi podatke o prejetih pritožbah gledalcev in njihovi obravnavi, najkasneje do konca februarja za preteklo leto.

V njihovem predvidenem petem odstavku, ki se je delno navezoval na 4. odstavek prejšnjega (27.5.2006) Zakona o medijih, pa opredelijo označevanje omenjenih vsebin z vizualnimi simboli.

(5) Pristojni minister s podzakonskim predpisom določi vizualni simbol iz drugega odstavka tega člena in način njegovega objavljanja ter predpiše načrt za njegovo promocijo.

Njihov predvidoma šesti odstavek sovпада s tretjim odstavkom starega Zakona o medijih.

(6) Ob upoštevanju prvega odstavka in meril iz drugega in tretjega odstavka lahko televizijski programi predvajajo tudi programske vsebine, v katerih prevladujejo prizori nasilja ali seksualnosti, v terminu med 24. in 5. uro.

Njihov predvidoma 7. odstavek pa se nanaša na 5. odstavek starega Zakona o medijih, ki samo pravi, da se morajo določbe 84. člena smiselno uporabljati tudi za radijske programe, vendar tega ne opredeljuje v elektronskih publikacijah, medtem ko predlog stroke v sedmem odstavku to predvideva:

(7) Pornografske vsebine v tiskanih in elektronskih publikacijah ter oglasih morajo biti ponujene tako, da niso na enostaven način ali na javnih prostorih in površinah dostopne otrokom in mladoletnikom.

V osmem in devetem odstavku stroka predvideva izvajanje in spremljanje tega zakona:

(8) Izvajanje prvega, drugega, tretjega, četrtega in šestega odstavka ter podzakonskega predpisa iz petega odstavka tega člena spremljata pristojno ministrstvo in Svet za radiodifuzijo. Letno poročilo Sveta za radiodifuzijo Državnemu zboru mora vsebovati tudi oceno izvajanja določb prvega do šestega odstavka tega člena.

(9) Inšpekcijski nadzor nad spoštovanjem določb sedmega odstavka tega člena v tiskanih in elektronskih publikacijah, ki so mediji v skladu s prvim odstavkom 2. člena tega zakona, izvaja inšpektorat pristojnega ministrstva, Tržni inšpektorat Republike Slovenije pa v tiskanih in elektronskih publikacijah, ki niso mediji v skladu s tretjim odstavkom 2. člena tega zakona.«

5.4 ALI JE SPREJETA NOVELA ZAKONA O MEDIJIH V NASPROTJU Z DIREKTIVO O ČEZMEJNI TELEVIZIJI?

Na neskladnost sprejete novele Zakona o medijih z Direktivo o čezmejni televiziji so opozorile nevladne organizacije, združene v okviru projekta »*Strateški plan civilne družbe za regulacijo pornografije v Sloveniji*«. Vse do druge obravnave zakona na matičnem parlamentarnem odboru so koalicijske stranke podpirale rešitve zgoraj omenjene stroke, po katerih je bila uveljavljena prepoved televizijskega predvajanja pornografije in pretiranega nasilja, ki bi lahko resno škodovalo duševnemu, moralnemu in telesnemu razvoju otrok in mladotnikov. Z amandmajem, s katerim so se strinjale tako koalicijske kot opozicijske stranke in tudi državni zbor v drugi obravnavi, so na odboru uveljavili rešitev, ki ukinja absolutno in uvaja pogojno prepoved omenjenih vsebin za otroke in mladotnike. Predlagatelji amandmaja so se sklicevali na varovanje svobodne gospodarske pobude. Kateri gospodarski interesi stojijo za amandmajem ni znano, saj se v postopku sprejemanja zakona javnosti niso predstavili, vendar je nevidna gospodarska pobuda uspela razveljaviti evropski standard, iz česar velja sklepati, da je v Sloveniji vpliv pornografske industrije podcenjen. Ali je torej tu pravica svobodne gospodarske pobude nad Evropskim standardom, ki zagotavlja zaščito mladotnikov pred škodljivimi vsebinami?

Prvi odstavek sprejete novele Zmed v členu o zaščiti otrok in mladotnikov naj bi bil v nasprotju s prvim odstavkom 22. člena Direktive o čezmejni televiziji, ker relativizira potencialno veliko škodljivost pornografije in pretiranega nasilja. Pornografijo deli na tisto, ki zelo škoduje, in tisto, ki »samo« škoduje. Uvajanje razlike med pornografskimi vsebinami, ki se lahko predvajajo, in tistimi, ki se ne smejo, ne da jih nekdo ustrezno strokovno razvršča (in ta nekdo bi moral imeti državno licenco), ima dejansko lahko za posledico popolno stihijo, še večjo od sedanje.

Drugi odstavek sprejete novele Zmed v členu o zaščiti otrok in mladotnikov naj bi bil v nasprotju s smislom drugega odstavka 22. člena Direktive o čezmejni televiziji, ker se nanaša na potencialno škodljive vsebine, opredeljene kot pornografija in pretirano nasilje, direktiva pa teh vsebin ne navaja, kar pomeni, da se potencialno škodljive vsebine pojmujejo širše. Poleg tega sporni predlog v obravnavanem drugem odstavku pogojno dovoljuje pretirano nasilje, kar v skladu z evropsko direktivo sodi med prepovedane vsebine. Kako v nacionalnih okvirih razumeti, kaj je zelo škodljivo in kaj je »samo« škodljivo? Do dvoumnosti ne bi prihajalo, če bi takšne vsebine v celoti označili kot zelo škodljive. Pornografija in žanrski filmi ali drugi prikazi skrajnega nasilja bi bili prepovedani, kar bi pomenilo, da ni potrebe po klasifikaciji pornografije. Združena prvi in drugi odstavek predloga člena o zaščiti otrok in mladotnikov ne nudita možnosti smiselne interpretacije in sta zato nefunkcionalna.

Uvajanje razlikovanja med tehnološko zaščenimi in drugimi vsebinami v predlogu zakona zahteva drugačen pristop. Pri tem pa je stroka (poleg ostalih predlogov) predlagala tudi to, kar je pomembno za moje diplomske delo: reguliranje pornografskih vsebin na mobilnih telefonih – saj ni drugega zakonskega ali drugačnega instrumenta, ki bi se nanašal na to področje.

6. STATUS MOBILNIH PORTALOV IN MOBILNIH VSEBIN

6.1 EKSPPLICITNE PORNOGRAFSKE VSEBINE NA MOBILNIH IN MOBILNIH PORTALIH

Klasičnim medijem se je konec osemdesetih let pridružil splet, ki postaja vse bolj množičen medij, dosegljiv vsakomur, ki ima računalnik, programsko opremo in telefonsko linijo. S konvergenco tehnologij pa je dostop do spleta omogočen tudi preko mobilnih telefonov. Na svetovnem spletu je na voljo velikanska količina eksplicitnih pornografskih vsebin (kar dve tretjini vsega materiala naj bi bilo pornografskega). Tehnologija je omogočila doslej največjo stopnjo interaktivnosti in vse razpoložljive pornografske žanre praktično združila na enem samem mestu. Svetovni splet svojim uporabnikom omogoča razmeroma visoko stopnjo diskretnosti ter različne načine prenosa eksplicitnih pornografskih vsebin (Svetičič 2003). Pornografija bo po predvidevanjih gonilna sila mobilne industrije, saj naj bi bilo ogledu eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih namenjenih kar 80 % vseh zahtevkov. Predstavniki *nocreditcard.com*, ki že od leta 1996 velja za enega največjih legalnih ponudnikov zabave za odrasle, verjamejo, da bodo mobilno industrijo pognale ravno erotika in pornografija (Kučić 2005).

6.2 PODATKI O RABI MOBILNIKOV IN MOBILNIH VSEBIN MED MLADOLETNIMI

Ob poplavi novih storitev se poraja skrb, saj mobilne telefone uporabljajo tudi otroci in mladostniki. V anketi, ki jo je časnik *Delo* opravil januarja 2005, so ugotovili, da ima med vprašanimi gospodinjstvi 71 % vprašanih vsaj enega šoloobveznega otroka, ki poseduje mobilni telefon. V 50 % vprašanih vodstvo šole prepoveduje nošnjo mobilnega telefona v šolo, v 38 % je prepovedana uporaba med poukom in v 3 % ni prepovedi uporabe in nošnje mobilnih telefonov. Otroci imajo večinoma predplačniško razmerje (80 %). 38 % otrok dobi svoj prvi mobilni telefon med desetim in enajstim letom. Do starosti 11 let dobi prvi telefon 75 % otrok, številka pa je v letu 2007 še višja ²⁵. V prihodnjih letih bomo zagotovo priča vzponu eksplicitnih pornografskih vsebin na mobilnih telefonih. Odrasle vsebine so velik posel, saj je v letu 2006 pornografska vsebina na mobilnih telefonih operaterjem in ponudnikom vsebin prinesla le 1,4 milijarde dolarjev, do leta 2011 pa naj bi dobiček znašal že 3,3 milijarde dolarjev. Trenutno je, po navedbah analitikov iz *Juniper Researcha*, največje povpraševanje v Evropi, sledi pa ji azijsko-pacifiško območje.

Evropska komisarka za informacijsko družbo in medije Viviane Reding meni, da je za zaščito odgovornih več dejavnikov: mobilna industrija, javni organi in združenja za zaščito otrok. V zadnjih letih se je uporaba mobilnih telefonov med mladimi močno povečala. Vodilni evropski mobilni operaterji so 6. februarja 2007 v Bruslju podpisali

25 Vir ankete: *Delo IT* (2005): Uporaba mobilnih telefonov med otroki. Dostopno na: <http://www.safe.si/index.php?fi=2&lact=1&bid=175&p1=710&id=710&page=11&parent=6> (18. februar 2006).

sporazum o načinu zaščite mladoletnikov, ki uporabljajo mobilne telefone ²⁶. Posvetovanje je razjasnilo tudi, da mora biti odgovornost za varno uporabo mobilnih telefonov razdeljena med starše in skrbnike, mobilne operaterje in ponudnike storitev ter državne organe. Vivian Reding opozarja, da je trenutno samoregulacija potencialno primeren način za zagotavljanje zaščite otrok pri uporabi mobilnih telefonov, vendar se mora uveljaviti in izvajati v vseh državah članicah Evropske unije. Državni organi na nacionalni ravni in na ravni Evropske unije bodo morali skrbno nadzorovati razvoj in redno ocenjevati učinkovitost samoregulacije, da bodo lahko ocenili ali je javno posredovanje potrebno ali ne. Za izvajanje Evropskega okvira bodo operaterji in ponudniki vsebin, ki bodo okvir podpisali do februarja 2008, razvili nacionalne samoregulativne kodekse.

6.3 VARNOST OTROK IN MOBILNA TELEFONIJA

Z novo »mobilno« generacijo postajajo problemi zaščite otrok na spletu še bolj kompleksni, saj se splet s tem prenaša na ulice, kjer pa ga bo še težje nadzorovati. Operaterji lahko za omejevanje dostopa do škodljivih vsebin in za varnost otrok storijo zelo veliko. Nekateri že ponujajo zaščito, ki onemogoča dostop do določenih vsebin, na voljo so že tudi paketi, ki uporabnikom zagotavljajo varnost. Največ sadov pa bi vendarle obrodilo sodelovanje med industrijo, izobraževalnim sektorjem ter nevladnimi organizacijami, ki bi morale probleme najprej identificirati, nato pa zanje ponuditi tudi ustrezne rešitve.

6.4 SLOVENSKI MOBILNI OPERATERJI

Največji slovenski ponudniki mobilne telefonije Debitel, Mobitel, Simobil, ponujajo storitve kot so GPRS, UMTS, NMT, GSM, EDGE, WAP. Dostop do spleta omogočajo vsi slovenski ponudniki mobilne telefonije. Mobitel in Simobil ponujata tudi GPRS (General Packet Radio Service), ki omogoča hiter prenos podatkov prek mobilnih telefonov, še hitrejši kot GPRS je UMTS. Družba Mobitel d.d. je svoj mobilni portal *Planet* prvič predstavila 15. februarja 2003, do 9. januarja 2007 je omenjeni portal zabeležil že dobrih 900.000 uporabnikov. Portal ponuja popoln nabor vsebin za mobilne telefone. Največja »prednost« mobilnega portala Planet naj bi bila mobilnost in dostopnost kjerkoli in kadarkoli. Drugi največji slovenski mobilni operater Simobil ponuja mobilni večpredstavnostni portal *Vodafone live*. Namenjen je predvsem uporabnikom med 16. in 35. letom starosti, ki pogosto uporabljajo mobilne storitve. Vodafone live, ki ga uporablja 7,5 milijonov uporabnikov po vsem svetu, je s hkratno uvedbo v Sloveniji, Avstriji in na Hrvaškem na voljo v 19 državah, poleg evropskih tudi v Avstraliji in na Novi Zelandiji ²⁷.

26 Podpisniki so: Bouygues Telecom, Cosmote, Debitel AG, Deutsche Telekom Group, Go Mobile, Hutchison 3G Europe, Jamba! GmbH, Mobile Entertainment Forum, Orange Group, Royal KPN N.V., SFR, Telecom Italia S.p.A, Telefonica Moviles, S.A., Telenor, TeliaSonera in Vodafone Limited.

27 STA G.O. (2004): Simobil kmalu z mobilnim večpredstavnostnim portalom Vodafone live. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/46079/> (9. marec 2007).

Največji slovenski mobilni operater, Mobitel, je s 73-odstotnim tržnim deležem tekom obravnavane zakonodajne procedure ustanovil in celo v razvidu medijev registriral novi planet z nazivom »Dajmedol«, ki ga pri mladi populaciji široko promovira skupaj s pripadajočo spolno diskriminatorno ikonografijo in besednjakom. Z Debitelom in Simobilom podpira različne storitve, oziroma njihove ponudnike (»izvajalce«, »organizatorje«), ki preko mobilnih telefonov posredujejo in oglašujejo škodljivi »porno chic« tudi v najbolj razširjenih tiskanih medijih in na drugih široko javno dostopnih platformah. Tovrstno oglaševanje je namenjeno otrokom in mladini, in je narejeno v skladu z značilnostmi digitalne tehnologije, kar pomeni, da je za odrasle manj zaznavno. Navajam primer spornega oglaševanja 12media d.o.o., v eni izmed številke revije Antena, namenjene najstnicam in najstnikom ²⁸:

Pod rubrikami »izberi animacije« so tudi »erotična« grafika, »erotična« kamasutra, »erotične« punce, »erotični« moški, »erotični« slogan. Do ene izmed »erotičnih animacij« (tj. porno chic vsebine) smo preko mobilnega telefona prišli brez problemov, samo naročili smo jo in dobili obvestilo: »Z uporabo storitve se strinjaš s splošnimi pogoji in pravili na tej povezavi.« Nato se vzpostavi povezava na <http://www.mobipimo.si>, kjer so zapisani »pogoji«. Ekran pokaže samo še ceno (400 SIT ali 1,67 EUR) in možnost »naloži« ali »opusti«. Animacija, ki smo si jo »izbrali«, je na hitro in laično lahko opredeljena kot neškodljiva, ker gre za risano animacijo. Pri tem je treba opozoriti, da tako določene legislature kot diskurz Evropske unije vključujejo tematizacijo problema posredovanja pornografskih vsebin, ki so »zapakirane« v obliki risanke ali v drugih tehnikah, kjer niso prisotni realni človeški liki ²⁹. Zanimivo pa je, da pod analiziranimi pogoji delovanja niso omenjene nobene starostne omejitve, oz. spornost vsebin, dostop je omogočen vsem osebam ne glede na starost.

6.5 MOBITELOV PORTAL PLANET 9 IN PORTAL DAJMEDOL

Portala *Planet 9* in *Dajmedol* ³⁰ sta vpisana v razvid medijev Slovenije na Ministrstvu za kulturo. Oba sta registrirana kot elektronski medij, na katerem so informacije dostopne 24 ur na dan. Kot način in predvideno območje razširjenja imata spletno strani in svetovni splet, *Dajmedol* pa ima na voljo še GSM/UMTS. Mobitelov

²⁸ Analizo tega besedila sem pripravila skupaj v sodelovanju z dr. Renato Šribar in je bilo uporabljeno kot del v prijavi tržnemu inšpektorju (Andrejka Grlič, glavna tržna inšpektorica). Celoten dokument pod naslovom »Ekspertiza: Posredovanje porno chic vsebin na mobilnikih v Sloveniji« se nahaja v dodatnem gradivu diplomske naloge.

²⁹ Programske vsebine, ki vključujejo pornografski žanr vključno s podžanri, se tako določajo z namenom žanra, ki vključuje komodifikacijo akterjev oziroma akterk in njihovih teles, s predpostavljanimi načini uporabe in s pomočjo splošne vsebinske značilnosti, ki je v prikazovanju nedvoumno seksualnega vedenja realnih ali realističnih akterjev in akterk. Gl. na primer Svet Evropske Unije, Council framework decision 2004/68/JHA, 22 December 2003, on combating the sexual exploitation of children and child pornography. Na ta način opredeljuje pornografijo tudi 211. člen norveškega Splošnega civilnega kazenskega zakonika (General Civil Penal Code): Iz obeh navedenih primerov je razvodno, da pornografija ni zgolj zadeva prikazov stvarnih oseb. (Oba poudarka teksta R. Š.)

³⁰ Mobitel.si (2006): Pogoji uporabe spletnega portala planet. Dostopno na <http://www.planet.si/portal/site/planet/menuitem.8c380c115c230c2ebea9814fe24027a0/> (13. marec 2007).

Planet aj bi vsebine razširjal v slovenskem in tujih jezikih, in je celoti v lasti podjetja Telekom Slovenije. Portal *Dajmedol* pa naj bi informacije razširjal le v slovenskem jeziku. Njegova lastnika pa sta Mobitel d.d. (76 %) in Siol (Telekom Slovenije d.d.) (24 %). Torej, če so mobilni portali v Sloveniji registrirani v razvidu medijev na Ministrstvu za kulturo, bi pričakovali, da se morajo držati Zakona o medijih – tudi člena, ki govori o zaščiti otrok. Vendar pa praksa ni takšna. Namreč, Zakona o medijih se morajo glede na interpretacijo zakona v 84. členu držati le informativni programi, oziroma mobilni portali z informativnimi vsebinami. Tako da se mobilni portali v tem delu do neke mere odgovornosti elegantno izognejo ³¹.

6.5.1 POGOJI UPORABE SPLETNEGA PORTALA PLANET ³²

Pregledala sem odstavke nekaterih členov, ki govorijo o varovanju zasebnosti in jih pozorno prebrala skupaj s člani, ki govorijo o varovanju mladostnikov pred škodljivimi vsebinami. Ugotovila sem določena neskladja in zavajanja.

Poglavje o varovanju zasebnosti, 1. odstavek: *Za uporabo nekaterih delov spletnega portala se je treba prijaviti z uporabniškim imenom in geslom. S prijavo na spletni portal se strinjate, da se vaši osebni podatki, ki ste jih posredovali ob pridobitvi uporabniškega imena in ob uporabi spletnega portala Planet, uporabijo na način in v namene, opisane v nadaljevanju teh pogojev.*

Poglavje o varovanju zasebnosti, 4. odstavek: *Osebni podatki, ki jih uporabnik posreduje ob pridobitvi uporabniškega imena in ob uporabi spletnega portala Planet, se bodo obdelovali in uporabljali z namenom zagotavljanja storitev spletnega portala Planet, za zagotavljanje neposrednega obveščanja uporabnika o novih storitvah spletnega portala Planet in za preverjanje, ali uporabnik uporablja spletni portal Planet in storitve, ki so dostopne preko portala, v skladu s temi pogoji, morebitnimi posebnimi pogoji in navodili za uporabo storitev ter v skladu s Splošnimi pogoji uporabe storitev digitalnega javnega telekomunikacijskega omrežja družbe Mobitel d.d.*

Na tem mestu se sprašujem, ali Mobitel lahko ažurno spremlja in beleži, do katerih vsebin dostopajo uporabniki? Mobitel tako hkrati zagotavlja zasebnost podatkov, a tudi njihovo uporabo v komercialne namene in načelno

³¹ Zakon o medijih v svojem drugem členu: »(1) Mediji po tem zakonu so časopisi in revije, radijski in televizijski programi, elektronske publikacije, teletekst ter druge oblike dnevnega ali periodičnega objavljanja uredniško oblikovanih programskih vsebin s prenosom zapisa, glasu, zvoka ali slike, na način, ki je dostopen javnosti. (2) Programske vsebine po tem zakonu so informacije vseh vrst (vesti, mnenja, obvestila, sporočila ter druge informacije) in avtorska dela, ki se razširjajo prek medijev z namenom obveščanja, zadovoljevanja kulturnih, izobraževalnih in drugih potreb javnosti ter množičnega komuniciranja.« Potemtakem se preko mobilnih telefonov zadovoljujejo potrebe – takšne ali drugačne, tudi spolna gratifikacija. In ravno tako gre za prenos informacij na način, ki je dostopen javnosti. V tem delu bi se torej moral zakon nanašati tudi na mobilne ponudnike eksplicitnih pornografskih vsebin. V 3. členu ZMed opredeljuje dejavnost razširjanja programskih vsebin: »Dejavnost razširjanja programskih vsebin zajema dejavnost izdajanja časopisov, revij ali periodike, radijsko in televizijsko dejavnost, ter izdajanje elektronskih publikacij ne glede na tehnično obliko nosilca, na katerem so izdane.« Ali torej mobilni operaterji in ponudniki vsebin spadajo pod okrilje Zakona o medijih?

³² Tudi ta del naloge je bil uporabljen za že zgoraj omenjeno prijavo tržni inšpektorici.

možnost preverjanja pravilne uporabe, pri čemer sta obe uporabi osebnih podatkov splošno (ne)določeni. Ob tem se je potrebno vprašati, zakaj dostop do uporabnice/uporabnika portala, oziroma možnost preverjanja uporabe vsebin nista uporabljena za učinkovito izdelavo zaščite za mladoletne in otroke.

Poglavje Pridrži, 2. odstavek: *Družba Mobitel d.d. se bo na straneh portala Planet po najboljših močeh trudila zagotavljati najbolj točne in najnovejše podatke, vendar uporabnike spletnih strani opozarja, da so besedila informativnega značaja, zato ne jamči in ne prevzema nobene odgovornosti za njihovo točnost in celovitost strani. Vsi uporabniki objavljeno vsebino uporabljajo na lastno odgovornost.*

Ali na lastno odgovornost uporabljajo vsebino tudi mladoletni in ali to potem velja tudi za eksplicitne pornografske vsebine in erotiko? V besedilu sta besedi informacija in podatek uporabljeni zelo pavšalno, poleg tega jima je dodan pojem »celovitost strani«. Iz tega bi bilo mogoče sklepati tudi, da Mobitel odgovornost za razumevanje vsebine prepušča mladoletnim in otrokom tudi v primeru, če načelo »celovitosti« strani krši pornografija³³.

Poglavje Pridrži, 3. odstavek: *Ker na spletnih straneh portala Planet obstajajo določene povezave na druge spletne strani, ki niso v nikakršni povezavi s portalom in nad katerimi družba Mobitel d.d. nima nadzora, družba Mobitel d.d. ne more jamčiti in tudi ne prejemati ali posredovati pritožb glede točnosti vsebin katerekoli spletne strani, za katero ponuja povezavo ali referenco, in ne prevzema nobene odgovornosti za zaščito podatkov na teh spletnih straneh.*

Torej preko mobilnega telefona lahko mladoletni dostopajo do spleta in tako tudi do strani z eksplicitnimi pornografskimi vsebinami, oziroma do strani, nad katerimi družba Mobitel d.d. nima nobenega nadzora. Zakon o medijih pa v svojem 84. členu, v drugem odstavku pravi: *»/.../Predvajanje vsebin iz prejšnjega odstavka, ki utegne škodovati otrokom in mladoletnikom, je dopustno le pod pogojem, da je s tehničnimi sredstvi oziroma z zaščito omejeno tako, da otroci in mladoletniki do takšnih vsebin nimajo dostopa./.../«* Ali Mobitel potemtako lahko varuje pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami s tehničnimi sredstvi, ali ne? Preko mobilnega telefona lahko tako mladoletni kot otroci dostopajo do spleta in tako tudi do strani s pornografsko vsebino, pri čemer se Mobitel izogne vsaki odgovornosti ne glede na možnosti zaščite, ki so že na razpolago. V času izdelave te naloge sem želela govoriti tudi z Mobitelovim predstavnikom za stike z javnostjo. Na vprašanje, *ali mi lahko posredujejo informacijo o tem, koliko ljudi oziroma staršev dejansko zaprosi za tehnično zaščito mobilnikov za omejitev dostopa do nelegalnih in škodljivih vsebin, ter ali imajo kakšen register, koliko je mobilnih aparatov v njihovem*

³³ O tem govori tudi direktor družbe Hardlab Žiga Osterc: »Morda bi mladoletnikom dostop do žgečkljivih vsebin vsaj do neke mere omejili tako, da bi ponudnik od vsakega potencialnega uporabnika teh portalov zahteval, da se z osebnim dokumentom registrira na prodajnem mestu, kjer bi nato prejel ustrezno kodo za dostop na portal« (Jager 2007).

omrežju, ki jih uporabljajo otroci in ali imajo le-ti tehnično zaščito pred dostopom do nelegalnih in škodljivih strani,« so odgovorili, da gre v tem primeru za poslovno skrivnost in da teh podatkov ne smejo posredovati. Ker od samega Mobitela nisem dobila konkretnih odgovorov, sem se lotila pregleda pogojev uporabe portala Dajmedol.

6.5.2 POGOJI UPORABE PORTALA DAJMEDOL

Uvodne določbe, 1. člen, četrty odstavek: *Z uporabo portala DMD se strinjate s pogoji uporabe. Če se s pogoji ne strinjate, uporabo portala DMD odsvetujemo in ne nosimo odgovornosti za kakršnokoli škodo, ki bi nastala kot posledica vstopa na portal DMD ali njegove uporabe.*

V uvodu govorijo o družbeni odgovornosti³⁴. Toda ali ni tudi skrb za omejen dostop do škodljivih vsebin družbena odgovornost? Zakaj potem v tem členu govorijo o dostopu na lastno odgovornost? Mogoče zgolj zato, ker se strinjaš s pogoji? Mobitel in Siol se tako že uvodoma odvežeta odgovornosti. Če otroci in mladoletni kršijo pogoje, za to niso odgovorni oni sami, temveč straši. Toda bolj sta odgovorna ponudnika vsebin! Še posebej, ker jih oglašujeta v množičnih medijih, tudi v mladinskih revijah. Slednje pomeni, da navajata otroke in mladoletne k ogledu, saj je spolnost v njihovem interesnem fokusu.

Uvodne določbe, 1. člen, šesti odstavek: *Dovoljeno je, da na strani portala naredite povezavo, če pri tem vključite logotip portala. Povezave ni dovoljeno narediti na spletnih straneh z nezakonito vsebino. Povezave prav tako ni dovoljeno narediti, če bi to povzročilo krnitev ugleda ali dobrega imena PLANETA 9, portala DMD ali ponudnika komunikacijskega dostopa ali če bi jih prikazalo v slabi luči. Na zahtevo PLANETA 9 ali portala DMD je lastnik in/ali upravljavec spletnih strani, na katerih je povezava, le-to dolžan odstraniti.*

Če povezave na nezakonite strani ni dovoljeno narediti, ali to pomeni, da obstajajo tehnična sredstva, ki to lahko preprečijo, ali gre zgolj za prepoved na deklarativni ravni? Mobitel in Siol omenjata možnost tehnične zaščite, ki bi jo lahko uporabila za reguliranje dostopa do pornografskih strani, a te zaščite ne uporabljata funkcionalno za zaščito otrok in mladoletnih. Zaščita je na deklarativni ravni in na ravni možnosti tehnične zaščite, kar pomeni, da je s perspektive dejanskega omejevanja dostopa do teh strani otrokom in mladoletnim neučinkovita.

Uvodne določbe, 2. člen, prvi odstavek: *Portal DMD je praviloma namenjen razširjanju vsebin za odrasle in njegova uporaba ni dovoljena mladoletnim osebam. Tukaj se pojavi vprašanje preprečevanja in preverjanja dostopa.*

³⁴ Vir: Mobitel.si (2006): Pogoji uporabe portala Dajmedol. Dostopno na <http://www.dajmedol.com/pravila.htm> (13. marec 2007). Analiza navedenih členov, je bila kasneje uporabljena tudi pri sestavi prijave tržnemu inšpektorju. V sodelovanju z dr. Renato Šribar je nastal dokument: Ekspertiza: Posredovanje porno chic vsebin na mobilnikih v Sloveniji.

Uvodne določbe, 2. člen, drugi odstavek: *Vsebine na portalu DMD vsebujejo tudi eksplicitne – necenzurirane slike, posnetke in tekste, ki lahko šokirajo, vzbujajo ali pa spravlajo v zadrego. Vsak uporabnik si ogleduje ali uporablja vsebine na lastno odgovornost.*

Uvodne določbe, 3. člen, drugi odstavek: *Vse storitve ponudnika so na voljo izključno osebam, ki so starejše od 18 let in so se strinjale s pogoji uporabe posamezne storitve.*

Ponovno se pojavlja problem odgovornosti, ki je preložena na otroke in mladoletne ter njihove starše, saj vedno obstaja problem, da so otroci bolj seznanjeni s tehnologijo in lahko enostavno zaobidejo starševski nadzor. To je toliko bolj neetično, ker se z javnim oglaševanjem spodbuja dostop do teh strani tudi pri otrocih in mladoletnih. Tako lagoden odnos, ki vključuje zgolj lažno – deklarativno in nepromovirano zaščito, gotovo ni v prid ugledu podjetjema Mobitel in Siol, o katerem govorita v enem od predhodnih odstavkov ³⁵.

Uvodne določbe, 4. člen, prvi odstavek: *»PLANET 9 bo omogočal posredovanje teh vsebin zgolj na način, ki zagotavlja tehnične in druge rešitve, ki preprečujejo dostop do navedenih storitev osebam, ki še niso dopolnile 18 let, ali preko ponudnikov, ki s sistemom potrjevanja zagotavljajo, da do sistema dostopajo polnoletne osebe.«*

Uvodne določbe, 5. člen, prvi odstavek: *»Vsakdo, ki mu je pri njegovem ponudniku dostopa omogočena uporaba storitev portala DMD, lahko pri svojem ponudniku dostopa ali pri PLANETU 9 zahteva, da se mu brezplačno onemogoči dostop do navedenega portala.«*

Kako to deluje v praksi sem preverila v Mobicentru, kjer mi je referent za naročniška razmerja odgovoril na vprašanje: *»Kako bi lahko mladoletniku preprečili dostop do pornografskih vsebin ali pa portala Dajmedol, če bi imela ta oseba svoje naročniško razmerje, oziroma preko svojih staršev?«* Odgovor je bil netočen in nejasen, kar nakazuje tudi na nepoznavanje možnosti zaščite za mobilne telefone, ki bi jih sicer sam Mobitel lahko vključil v svojo ponudbo in to izkoristil tudi kot pametno marketinško potezo. Odgovor: *»Za preprečitev dostopa do portala DMD lahko starši napišejo zahtevek in v skladu s tem lahko na Mobitelu izključijo dostop do določenih vsebin, ki jih ponuja zgolj Mobitel. Ni pa neke avtomatične zaščite dostopa ali kakšnega gesla, ki bi mladoletnim avtomatsko*

35 Družba Mobitel d.d. ima na internetni strani navedena osnovna načela družbene odgovornosti, ki jih sami z navedenim členom določbe in celim portalom DMD izničijo: "Družbeno odgovorno ravnanje je eno osnovnih načel delovanja družbe Mobitel. Za okolje, v katerem delujemo, je namreč skrb za sobivanje, ohranjanje naravne in kulturne dediščine, podpora vrhunskemu športu in umetnosti ter etično delovanje enako pomembno, kot za nas zagotavljanje kakovosti storitev in produktov ter zasledovanje trendov razvoja v mobilnih telekomunikacijah. Sponzorstva in donatorstva skušamo nadgrajevati v višje oblike skupnega delovanja, ki prinašajo zadovoljstvo sodelujočih in širše skupnosti, hkrati pa širijo zavest o skupnih vrednotah".

preprečil dostop.» Mobitelov referent je objasnil, da tudi dostopa do škodljivih internetnih strani in vsebin, katerih ponudniki niso oni sami, ali pa z njimi nimajo pogodbe o zakupu komunikacijskega kanala, ne morejo omejiti ali preprečiti, lahko samo izključijo celoten dostop do interneta. V oglaševanju »Dajmedol« ni bilo zaslediti promocije možnosti zaščite mladoletnikov, kar pomeni, da z njo starši povečini niso seznanjeni. To je v nasprotju z uveljavljenimi praksami, na primer v Veliki Britaniji ³⁶. Tako možnost tam navajajo kot prednost pri nakupu družinskega paketa. Hkrati je v nadaljevanju ta možnost relativizirana.

Uvodne določbe, 5. člen, drugi odstavek: *Uporabnik lahko zahteva onemogočanje dostopa do navedenih vsebin od ponudnika dostopa do navedenih vsebin ali od PLANETA 9. PLANET 9 se glede na tehnično izvedbo dostopa zavezuje, da bo v roku 24 ur uporabniku, ki to zahteva, onemogočil dostop do navedenih storitev, oziroma – v primeru, da onemogočanje (onemogočanje) dostopa izvaja ponudnik dostopa – zahtevo v roku 24 ur posredoval ponudniku dostopa in od njega zahteval, da (če je to tehnično izvedljivo) onemogoči dostop do navedenih storitev posameznemu uporabniku, ki je podal zahtevo.*

Uvodne določbe, 6. člen: *Vsebine na portalu DMD so dostopne samo ob predhodni potrditvi (pred vsakim vstopanjem na te strani), da ste seznanjeni s tem, da vstopate na strani z vsebinami za odrasle, in da s tem potrjujete, da ste stari 18 let in da vstopate na te strani na lastno željo ter da se odpovedujete kakršnimkoli zahtevkom, povezanim z vstopom na zavarovane vsebine in s kakršnokoli uporabo vsebin (ogled, poslušanje,...).*

Toda v poglavju **Razno, 2. člen, tretji odstavek trdijo:** *Ker na portalu DMD lahko obstajajo določene povezave na druge spletne strani, ki niso v nikakršni povezavi s portalom in nad katerimi DMD in PLANET 9 nimata nadzora, DMD in PLANET 9 ne moreta jamčiti in tudi ne prejemati ali posredovati pritožb glede točnosti vsebin katerekoli spletne strani, za katero ponujata povezavo ali referenco, in ne prevzemata nobene odgovornosti za zaščito podatkov na teh spletnih straneh ali za uporabo teh spletnih strani in povezav.*

Kako preverjajo verodostojnost navajanja starosti? Preverila sem možnost dostopa do njihovega portala, kjer pa se izkaže, da ne gre za nikakršno zaščito dostopa, saj lahko oseba, ki se prijavi navede neresnične podatke in brez problemov vstopa na portal. V navedenih odstavkih se možnost zaščite (po vrstnem redu odstavkov) izkazuje kot nejasna, zgolj deklarativna in nemogoča.

³⁶ Največji mobilni operaterji v Veliki Britaniji (Orange, O2, T-Mobile, Virgin, Vodafone in 3) so se že odločili, da bodo mobilnim telefonom z internetnim dostopom, ki jih bodo kupile mladoletne osebe, blokirali klepetalnice, pornografske strani in ponudbe za igre na srečo. Sedaj seveda ne bo mogoče več kar tako prodati telefona, ne da bi operater preveril starost in identiteto kupca, vsaj ne v Veliki Britaniji.

Uvodne določbe, 7. člen: PLANET 9 se zavezuje, da na portalu DMD ne bo ponujal vsebin za odrasle, ki bi prikazovale prizore neupravičenega nasilja, kot je mučenje ljudi in živali in podobno, ali odklonskega vedenja v vsebinah za odrasle.

Člen je v nasprotju s predhodno deklaracijo: »Vsebine na portalu DMD vsebujejo tudi eksplicitne – necenzurirane slike, posnetke in tekste, ki lahko šokirajo, vzbujajo ali pa spravlja v zadrego. Vsak uporabnik si ogleduje ali uporablja vsebine na lastno odgovornost«.

Cene, 10. člen, četrti odstavek: Z vstopom na ta portal ali z njegovo uporabo izrecno dovoljete posredovanje vseh osebnih podatkov. Za vstop in/ali uporabo nekaterih delov portala se je treba prijaviti z uporabniškim imenom in geslom ali na drug tehnični način npr. preverjanje identitete in starosti uporabnika pri ponudniku dostopa ali pred vstopom na portal na podlagi izjave uporabnika, ki jih ima ponudnik dostopa do storitve PLANETA 9, v obsegu, ki je potreben za zagotavljanje dostopa in uporabe portala ter za zaračunavanje uporabe portala, storitev ali blaga, ki se ponuja preko portala, ali za preprečevanje zlorab zakona, splošnih Mobitel in Siol ali posebnih pogojev PLANETA 9 ali ponudnikov dostopa, blaga ali storitev. Z nakupom storitev ali blaga tretjih oseb, ki se ponuja na portalu DMD, se strinjate tudi s posredovanjem svojih osebnih podatkov ponudnikom teh storitev in blaga.

Pri tem členu zaznavamo neskladje med absolutno razpoložljivostjo osebnih podatkov s strani lastnikov in ponudnikov v komercialne namene in uporabo podatkov za zaščito, ki pa je bodisi deklarativna, lažna ali nepromovirana. Če lahko zbirajo podatke za izboljšanje ponudbe, bi lahko zbirali tudi podatke za izdelavo zaščite, ki bi mladoletne obvaroval pred potencialno škodljivimi vsebinami.

Pravice na vsebinah, 11. člen, drugi odstavek: Brez izrecnega dovoljenja ali v kolikor ni to jasno razvidno iz samega namena, za katerega se vsebina razširja, vsebin objavljenih na portalu DMD NI DOVOLJENO shranjevati na mobilnih terminalih, spominskih karticah, prenosnih računalnikih, dlančnih in drugih nosilcih informacij, na katerih se lahko te vsebine trajno ali začasno fiksirajo, jih naknadno uporabljati in/ali razširjati tretjim osebam.

Pri tem členu je širjenje vsebin tretjim osebam prepovedano le zaradi uveljavljanja avtorskega prava, ne pa zaradi zaščite otrok in mladoletnih.

Reklamacije, 13. člen, peti odstavek: DMD in PLANET 9 ne odgovarjata za morebitno škodo, ki bi jo utrpel uporabnik, do katere bi prišlo zaradi tehničnih težav pri operaterju omrežja ali napak pri internetnih povezavah ali pri drugih načinih elektronske komunikacije. DMD in PLANET 9 nista odgovorna za nepravilno delovanje storitve, ki je posledica napačne uporabe in neznanja uporabnika.

Poleg lastnikov se tako tudi izdajatelj elektronske »publikacije«, oziroma portala zavaruje pred odgovornostjo v primeru tehničnega zloma zaščite ali nerazumevanja, oziroma namernega zanemarjanja opozorila pred potencialno škodljivimi vsebinami s strani otrok in mladoletnih. Slednje zagotovo ni v skladu z načelom zaščite otrok in mladoletnih, ki naj bi bila stvarna in vsaj deloma učinkovita. Besedilo je še posebej sporno, ker ga je možno uporabiti tudi kot izgovor v primeru, ko naj bi tehnična zaščita načeloma delovala, vendar le-ta sploh ne obstaja. Torej, če starši za svojega otroka zahtevajo prepoved dostopa do določenih vsebin na portalih, ali pa na spletu preko mobilnega telefona, in le-te operater ne more zagotoviti, ker ni v skladu z njegovimi tehničnimi zmogljivostmi, kdo je potem odgovoren za škodo, ki jo lahko utрпи mladostnik ali otrok?

6.5.4 PREVERJANJE NAČINA REGISTRACIJE NA PORTALU »PLANET« ZA DOSTOP DO EROTIČNIH VSEBIN

V sklopu Erotika na mobilnem portalu Planet se lahko izbira med številnimi *porno chic* vsebinami in prikazi. Na videu ponujajo dvominutne videospote s seksualiziranimi dekletmi in sinhronizirane risane serije (npr. Vražji lulček). Seksualiziran slikovni material je urejen v fotogalerije z akti (med katerimi so tudi moški). V sklopu z naslovom Seksi dežela so na voljo predstavitve deklet, seksualne pripovedke na južni strani Alp, lezbična doživetja, itd. Na mobilni telefon je možno naložiti seksualizirane teme, ozadja, ohranjevalnike zaslonov, zvočne efekte in seksualne igrice.

Potek registracije: vnesem svojo klicno številko mobilnika; dobim SMS z registracijsko kodo, ki jo je potrebno vpisati v naslednjem koraku registracije. Pod rubriko »registracija novega uporabnika« zahtevajo le nekaj podatkov: klicno številko; SMS registracijsko kodo (ki sem jo pridobila brez problemov). Izberem si geslo za vstop v portal. Nadalje lahko uporabniki in uporabnice, ki do spletnega Planeta dostopamo prek mobilnega spleta (recimo z mobilnikom prek klicnega ali GPRS-dostopa), določimo, kako naj portal preverja našo identiteto. Izberem: »Brez dodatnega preverjanja«, kar pomeni, da se prijava na spletni Planet pri mobilnem dostopu izvrši samodejno, brez vpisa gesla. Med nadaljevanjem registracije pride zahteva po imenu – vpišem izmišljeno ime Janez Krajnski (Jani), izmišljen e-naslov, nebesno znamenje, kraj bivanja in potrdimo »Strinjam se s pogoji uporabe«.

Brez problemov vstopim v »erotični« sklop, v procesu ni vprašanja o moji starosti. Pošljem SMS z vsebino P EROTIKA na 1919. Izberem »Naloži ozadja« – Jordan 9 – in dobim predogled slike, informacijo o velikosti slike, ceno 1,14 EUR (280 SIT). Pod rubriko Pomembno je samo obvestilo, da se obračuna tudi čas prenosa in ko pritisneš »Prenesi«, naj bi prejel sliko.

Niti na enem koraku registracije ni zahtevka o navedbi starosti.

7. PRIMERJAVA SLOVENSKEGA PRIMERA Z NICAMOM IN SMERNICE ZA REŠITEV PROBLEMATIKE

Projektno združenje nevladnih organizacij je podalo predlog o spremembi 100. člena Zakona o medijih, o nalogah Sveta za radiodifuzijo, ki je vključeval tudi rešitev problema doslej vsebinsko nereguliranih pornografskih mobilnih portalov. V procesu sprejemanja novele Zakona o medijih (ZMed) so nevladne organizacije v okviru projekta, ki ga je podprlo veleposlaništvo Kraljevine Nizozemske v Ljubljani ³⁷, predstavile svoj predlog spremembe 84. člena Zakona o medijih zaščiti otrok in mladoletnih – celoten predlog so razširili z odstavkom o regulaciji mobilnih portalov in radia. Dr. Šribarjeva se pri obrazložitvi širjenja zakona o medijih na mobilne portale, ne glede na to ali so registrirani kot medij ali ne, zgleduje po primeru Zakona o medijih glede uporabe slovenskega jezika v 5. členu zakona. Tam se obveznosti uporabe slovenskega jezika nanašajo na programske vsebine medijev (kot jih opredeljuje ZMed), vendar je z zadnjim (devetim) odstavkom tega (petega) člena določena smiselna uporaba tudi za tiste nosilce informacij, ki niso mediji (na primer za plakate, kataloge, itd).

5. člen, 1. odstavek: Ime medija in njegovih rubrik oziroma oddaj mora biti v slovenskem jeziku, razen kadar gre za medije ali njegove rubrike oziroma oddaje, ki so slovenske licenčne različice tujega medija ali rubrik oziroma oddaj z blagovnimi ali storitvenimi znamkami tega medija.

9. odstavek 5. člena se glasi: »Določba prvega odstavka tega člena smiselno velja tudi za nosilce informacij iz tretjega odstavka 2. člena tega zakona«, ki pravi: »Mediji niso bilteni, katalogi ali drugi nosilci objavljanja informacij, ki so namenjeni izključno oglaševanju, poslovnemu komuniciranju, izobraževalnemu procesu ali notranjemu delu gospodarskih družb, zavodov in ustanov, društev, političnih strank, cerkvenih in drugih organizacij, šolska glasila, Uradni list Republike Slovenije, uradna glasila lokalnih skupnosti in druge uradne objave, plakati, letaki, prospekti in transparenti, ter video strani brez žive slike (neplačana obvestila), razen če je s tem zakonom določeno drugače«.

Oblikovanju predloga so botrovali primeri regulacije mobilne telefonije na Nizozemskem, v Veliki Britaniji in tudi v Italiji. Pri konceptualizaciji predloga za slovensko regulacijo na tem področju je potrebno upoštevati, da je Slovenija na področju regulacije eksplicitnih pornografskih vsebin in nasilja še zmeraj na začetku, da do sedaj samoregulacija ni bila učinkovita, oziroma da se še ni vzpostavil delujoč, transparenten in konsistenten sistem samoregulacije ne glede na sfero delovanja. Glede na to je povsem smotno predlagati legislativno določilo o regulaciji mobilnih vsebin.

37 Sodelujoče nevladne organizacije: Združenje proti spolnemu zlorabljanju, Združenje staršev in otrok Sezam, Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa, Društvo za nenasilno komunikacijo, Naravni začetki – Združenje za informiranje, svobodno izbiro in podporo na področju nosečnosti, poroda in starševstva, SOS telefon in Ženska svetovalnica.

7.2 PRIMER MEHANIZMA TEHNIČNE ZAŠČITE

V Evropi je norveško telekomunikacijsko podjetje *Telenor* že predstavilo filter za mobilne telefone, s katerim omejujejo dostop do internetnih strani, ki kažejo na spolno zlorabo otrok. Podjetje se poleg navadnega filtra za preprečitev otroške pornografije za osebne računalnike, ukvarja tudi s filtri za mobilne telefone. Le-tega (*Telenor Mobil*) so predstavili oktobra 2004 in so prvi v svetu, ki so se lotili filtrov za mobilne telefone. Zanimanje naj bi bilo veliko, saj ima stran s tem filtrom dnevno več kot 5000 obiskov. Vsebuje črno listo spletnih strani, ki širijo otroško pornografijo. Če želi uporabnik obiskati stran, ki je na črni listi, ga avtomatsko preusmerijo na drugo stran, s pojasnilom, da je uporabnik želel obiskati stran z otroško pornografijo.

7.3 REŠITEV PROBLEMA EKSPLICITNIH PORNOGRAFSKIH VSEBIN NA MOBILNIH PORTALIH V DRUGIH DRŽAVAH EVROPSKE UNIJE IN PRIMERJAVA S SLOVENIJO

V tem delu naloge sledi primerjava sistema regulacije eksplicitnih pornografskih vsebin na televiziji v Sloveniji in državah, ki imajo razvit dober sistem (npr. nizozemski sistem Nicam in britanski sistem Ictis). V nadaljevanju bom poskušala prikazati tudi primere dobre prakse v državah EU, kjer so sistem regulacije in kodiranja eksplicitnih pornografskih vsebin iz področja televizije uspešno prenesli tudi na mobilne portale.

7.3.1 SLOVENSKI PRIMER REGULACIJE NA PODROČJU TELEVIZIJE

Glede na opravljeno raziskovalno delo menim, da je Slovenija v fazi urejanja dobre regulacije na področju televizije, na kar nakazujejo tudi smernice za kodekse, ki jih je potrdil Svet za radiodifuzijo in pravilnik za označevanje, ki ga je objavilo Ministrstvo za kulturo. Smernice sicer niso pravno zavezujoč predpis, vendar izdajatelje televizijskih programov opozarjajo na pomembna zakonska določila in nekatere druge obveznosti, tudi mednarodnega značaja, ki so povezane z zaščito določenih skupin gledalcev in gledalk. Predstavljajo prehodno stopnjo h kompleksnejši regulaciji, ki bo primerljiva s strokovno referenčnimi rešitvami v Smernicah za vsebinsko oblikovanje internih etičnih in estetskih pravil izdajateljev televizijskih programov kontekstu Evropske unije. Soregulativni instrument, namenjen zaščiti otrok in mladoletnih pred potencialno škodljivimi programskimi vsebinami in prvi korak k prepoznavnemu in delujočemu soregulativnemu sistemu za urejanje potencialno škodljivih programskih vsebin; soregulacija kot najbolj učinkovit način reguliranja je v skladu z evropskimi dokumenti obravnavana kot kombinacija zavezujočih pravnih aktov in drugih regulativnih dejstev in dejavnosti, pri čemer so regulativna razmerja in postopki stvar najbolj vpletenih akterjev.

7.3.2 NIZOZEMSKI SISTEM KODIRANJA VSEBIN NA MOBILNIH TELEFONIH

Čeprav so primeri vsebinske regulacije mobilne telefonije iz Evrope hkrati primeri »samoregulacije«, kar je zaradi tradicije soočanja s pornografijo in medijskimi konstrukcijami nasilja pričakovano, so vanje na tak ali drugačen način vključene tudi državne instance. To velja za primer paradigmatike evropske ureditve, nizozemski Nicam, kjer je urejanje vsebin na mobilnih telefonih povezano tudi z regulacijo svetovnega spleta. Nastanek inštituta *Netherlands Institute for the Classification of Audio-visual Media* (s klasifikacijskim mehanizmom, imenovanim Kijkwijzer) je povezan s pobudo na nivoju uradne vladne politike. Sama ustanovitev inštituta Nicam leta 1999 je potekala v sodelovanju z Ministrstvom za izobraževanje, kulturo in znanost, Ministrstvom za zdravje, socialo in šport in Pravosodnim ministrstvom ter s pomočjo državnih sredstev. Slednja so kontinuirano podpirala delovanje obravnavanih inštitucije in sistema. Hkrati je delovanje inštituta tudi vsebinsko povezano z državnimi organi, tako ima Nicam sporazum z Državnim komisariatom za medije, s katerim se medsebojno obveščata o pritožbah in ki mu Nicam pošilja letna poročila. Komisariat vključuje tudi instanco za spremljanje kakovosti klasifikacijskega sistema. Glede na stopnjo povezanosti med državo in samoorganizacijo avdiovizualnega sektorja je Nicam – gledano s strogo strokovnega gledišča – pravzaprav seregulativni sistem. Nizozemski inštitut za klasifikacijo avdiovizualnih medijev je svoje pristojnosti na mobilne portale razširil leta 2005. Pri svojem delu mu svetuje Svetovalna komisija (*anj: Advisory Committee*), katerega člani so strokovnjaki s področja mladine, izobraževanja, sociale, predstavniki staršev in ostalih organizacij in podjetij, ki sodelujejo v Nicamu.

Tako Nicam v skladu z javnim pozivom nizozemskega Ministrstva za gospodarstvo proučuje možnosti za označevalni in zaščitni sistem za splet. Kar se tiče reguliranja pornografskih vsebin na samih mobilnih telefonih, gre za aplikacijo prej obstoječega univerzalnega klasifikacijskega in označevalnega sistema. Ko uporabnik/ca išče pornografsko podobo ali tekst, se prikaže ikona s priporočeno starostno omejitvijo. Sistem Kijkwijzer deluje tako, da lahko ponudniki vsebin glede na vprašalnik in sistem klasifikacije sami uvrstijo svoj program v primerno klasifikacijo medijske vsebine – ta proces vključuje ljudi, ki so usposobljeni posebno za ta namen – »coders«. Nicam je podpisal pogodbo s petimi mobilnimi operaterji, načrtuje pa še razširitev delovanja na druge potencialno škodljive vsebine in uvajanje pritožbene procedure tudi na področje mobilnih komunikacij.

7.3.3 BRITANSKI SISTEM KODIRANJA VSEBIN NA MOBILNIH TELEFONIH

Britanski sistem *Ofcom* zajema infrastrukturo in komunikacijski sektor. Parlament nima nobenega strukturnega nadzora nad njim. Vse odločitve pa sprejema t.i. Odbor. Namenoma je sestavljen v obliki, ki ponazarja tudi sestavo upravnih odborov podjetij, ki jih *Ofcom* nazoruje. Odbor nima stalno zaposlenih, sestavljen je samo iz

ljudi, ki delajo z omejenim delavnikom. Ofcom ima več komisij in podpornih teles³⁸. Sama se bom osredotočila na tista telesa, ki vključujejo klasifikacijo in regulacijo vsebin na mobilnih telefonih.

MDA (*Mobile Data Association*) predpostavlja, da je imelo do konca leta 2005 že 75 % vseh telefonov v Veliki Britaniji dostop do interneta. Tako se je fundacija IWF (*Internet Watch Foundation*) pričela ukvarjati s potencialno ilegalno vsebino, dostopno tako preko osebnih računalnikov kot tudi preko mobilnih telefonov. IWF je začela sodelovati z mobilnimi operaterji s t.i. »*Code of Practice in 2004*«, ki se nanaša na vprašanja o varnosti in odgovornosti ter kako dejansko sploh zaščititi javne uporabnike mobilnih telefonov pri dostopu do spleta, predvsem najbolj ranljive, t.j. otroke³⁹. Tako je britanski *Ictis*, Inštitucija za regulacijo telefonskih vsebin, v skladu s kodeksom samoregulacijske prakse novih vsebinskih oblik, na mobilnih telefonih ustanovila Oddelek za vsebine na mobilnih telefonih (*Independent Mobile Classification Body – IMCB*). Imcb je določil klasifikacijski okvir za komercialne vsebine na mobilnih telefonih, glede na katere lahko operaterji sami klasificirajo vsebino. Vse vsebine, ki bodo v skladu z klasifikacijskimi pravili Imcbja opredeljene kot neprimerne za mladoletne, bodo mladoletnim nedostopne, ostale vsebine pa bodo še vedno splošno dostopne. Vsi operaterji uporabljajo orodje za identifikacijo starosti uporabnika, glede na to pa sledi omejitev dostopa do vsebin. Sami operaterji so odgovorni za selekcijo, nadzor in obveščanje o napačni klasifikaciji vsebin, kot jim to določajo njihove pogodbe s ponudniki vsebin (*anj.:* »*content provider*«). Klasifikacija izvzema spletne in WAP-storitve, pri katerih mobilni operater deluje izključno kot vmesni člen.

Imcb, je prav tako kot Nicam, po strokovni razlagi so regulacijsko telo, ki vključuje tudi *CFAB* (*Classification Framework Appeals Body*). Telo sestavljajo posamezniki, ki jih neodvisno imenuje IMCB, da predelajo pritožbe na odločitve Imcbja. Čeprav je Imcb nastal kot posledica Ictisa, je bil neodvisno ustanovljen in neodvisno tudi deluje.

Največji mobilni operaterji v Veliki Britaniji (Orange, O2, T-Mobile, Virgin, Vodaphone in 3) so se že odločili, da bodo mobilnim telefonom z dostopom do spletnih vsebin, ki jih bodo kupile mladoletne osebe, blokirali klepetalnice, pornografske strani in ponudbe za igre na srečo (Batty in McCurry 2004). Sedaj seveda ne bo mogoče več kar tako prodati telefona, ne da bi operater preveril starost in identiteto kupca, vsaj ne v Veliki Britaniji.

38 Schulz, Wolfgang (2006): Final Report Study on Co-Regulation Measures in the Media Sector. Dostopno na http://www.hans-bredow-institut.de/forschung/recht/co-reg/Co-Reg-Draft_Final_Report.pdf (21. marec 2007).

39 Vir: SAFE.SI Novice (2005): Na mobilnih telefonih je za otroke potrebna varnost. Dostopno na: <http://www.safe.si/index.php?fi=2&lact=1&bid=576&page=5&parent=6> (18. februar 2007).

7.4 SLOVENSKI PRIMER ZAŠČITE NA MOBILNIH TELEFONIH

Zakonski predlog za vsebinsko regulacijo mobilne telefonije, ki ga je v procesu sprejemanja novele Zakona o medijih predstavilo neformalno nevladno združenje, bi lahko glede na nanašajoča se zakonska določila (kodeks, označevanje) pomenil vzpodbudo za vzpostavitev relevantnega in evropsko primerljivega sistema na tem specifičnem področju regulacije pornografije in nasilja. Z nekaj inovativnosti, ki bi bila posledica refleksije značilnosti lokalnega oziroma nacionalnega okolja, bi lahko vzpostavili celo vzorčni primer vsebinske regulacije mobilne telefonije v okviru novih članic Evropske unije (Šribar 2007). Toda realno stanje v Sloveniji je sledeče: imamo več različnih ponudnikov »erotičnih« vsebin, ki imajo komunikacijske kanale zakupljene pri različnih operaterjih. Ker sem si v nalogi za primer vzela operaterja Mobitel, bom tudi slovensko stanje na področju regulacije povzela po tem operaterju. Družba Mobitel d.d. naj bi vse zunanje ponudnike storitev zavezovala, da bodo storitve opravljali v skladu z zakonodajo (Jager 2007). Na Mobitelu menijo, da so se odločili za samoregulacijo in smiselno povzeli določila zakona o medijih. Pri pregledu zgoraj navedenih členov pogojev uporabe portalov sem ugotovila, da se na zakonodajo sklicujejo zgolj v členih, ki ustrezajo njihovemu poslovanju. Družba Mobitel d.d. torej v primeru, da ponudnik preko *M-vrat* ponuja erotične vsebine, od njega zahtevajo, da uporabnika izrecno »opozori«, da vsebina, ki sledi ni primerna za mlajše od 18 let, ne omenjajo pa nikakršne avtomatske zaščite ali filtra, oziroma funkcionalnega kodiranega dostopa. Ker torej v praksi sistem zaščite mladostnikov pred škodljivimi vsebinami na mobilnih telefonih v Sloveniji ne deluje, bom v naslednjem poglavju nakazala na smernice, ki bi lahko pripeljale do rešitve problema.

7.5 SMERNICE IN STRATEŠKA IZHODIŠČA ZA USTREZNE REŠITVE ZGORAJ IDENTIFICIRANIH PROBLEMOV

Končni namen naloge je nakazati smernice za učinkovito zaščito otrok in mladoletnih pred vsebinami, ki so strokovno in pravno definirane kot zelo škodljive ali škodljive in so dostopne preko mobilnih telefonov⁴⁰ (posledično preko spleta), v okviru zakonskih možnosti. Že v uvodu sem poudarila, da glavni raziskovalni problem naloge problem regulacije, ki v strokovnih terminih posega na področje upravljanja s pojavnostjo eksplicitnih pornografskih vsebin, ne vpliva neposredno na produkcijo in zato ne more biti pojmovana kot cenzura (razen, ko gre na primer za pedofilijo, ki je prepovedana tudi s kazenskim pravom). Samoregulacija je na tem področju trenutno neučinkovita, delujoč, transparenten in konsisten sistem samoregulacije pa še ni vzpostavljen, kar je razvidno tudi iz zgoraj opisanega primera Mobitela. Optimalna rešitev bi seveda bila v samoregulaciji operaterjev, ki bi oblikovali svoj etični kodeks in kodirni sistem za označevanje vsebin.

⁴⁰ Sama sem te vsebina združila pod definicijo eksplicitne pornografske vsebine.

1. Inicitaivo za ustrezno regulacijo bi morala podati država z ustrezno zakonodajo. Že zgoraj omenjeni predlog o spremembi 84. člena Zakona o medijih o nalogah Sveta za radiodifuzijo (spremembe 100. člena se nanašajo samo na nadzorno funkcijo in strokovno arbitražo) vključuje tudi rešitev problema doslej vsebinsko nereguliranih pornografskih mobilnih portalov, kar bi bil velik korak k rešitvi problema. Tudi predlog o spremembi 84. člena Zakona o medijih o zaščiti otrok in mladoletnih, ki celoten predlog razširi z odstavkom o regulaciji mobilnih portalov in radia, bi pozitivno vplival na zaščito otrok. Zanimivo je, da sta portala Planet in Dajmedol registrirana v razvidu medijev, ni pa natančno opredeljeno, kdo vrši regulacijo nad vsebinami, ki ju ponujata. Oba člena (100. in 84.) hkrati bi morala biti smiselno spremenjena.

2. Potrebna je večja kooperacija z Ministrstvom za izobraževanje, Ministrstvom za kulturo, Ministrstvom za šolstvo in šport, Ministrstvom za visoko šolstvo, znanost in tehnologijo, Ministrstvom za zdravje, Ministrstvom za delo, družino in socialne zadeve in Ministrstvom za pravosodje. V okviru šolskega učnega načrta bi morali nameniti več časa tudi za medijsko vzgojo ter opozarjanje o negativnih učinkih medijev. Tema potrebuje tudi večjo promocijo pri starših. Starši bi morali izvajati pritisk na mobilne operaterje, naj zagotovijo varnost za njihove otroke.

Preveč pa je tudi prelaganja odgovornosti za varno uporabo in zaščito na otroke in starše same s strani operaterjev in ponudnikov. Odgovornost za varno uporabo mobilnih telefonov mora biti razdeljena med starše in skrbnike, mobilne operaterje in ponudnike storitev ter javne organe in združenja za zaščito otrok.

3. Mobilnim telefonom ki jih bodo kupile mladoletne osebe, in ki imajo internetni dostop, ni moč avtomatsko blokirali klepetalnice, pornografske strani in ostale eksplicitne pornografske vsebine. Kako pa se lahko prepreči prodaja telefona, ne da bi operater preveril starost in identiteto kupca? Kljub zakonodaji in raznim internim pravilom ni stoodstotnega mehanizma, ki bi mladoletnim preprečeval dostop do omenjenih vsebin. Največji problem predstavlja identiteta uporabnika, skritega za telefonsko številko, ki jo je skoraj nemogoče ugotoviti. Večina ponudnikov, naj sicer bi imela določene varovalne mehanizme. Eden od njih je t.i. »*disclaimer*« – izjava, s katerimi se uporabnik portala zaveže, da je polnoleten – to ponuja tudi Mobitel. A te mehanizme je mogoče z lahkoto pretentati, saj resničnosti podatkov ne preverja nihče. Rešitev problema, kljub temu, da mobilni operaterji tega ne poudarjajo, obstaja. Najprej bi potrebovali poseben strežnik, nato bi operaterji morali zbrati vse podatke o vpisanih v, na primer portal DMD, in na podlagi tega vzpostaviti kodirni sistem, ki bi mladoletnim avtomatsko preprečil vstop. Potrebovali bi tudi tehnični sistem, ki bi s pomočjo črne liste spletnih strani mladoletne preusmerjal od škodljivih vsebin. Kar pa je najtežje, potrebovali bi še fizično preverjanje resničnosti navedenih podatkov v dopisu za odobren dostop do portalov, ali pri nakupu telefona. Rešitev bi lahko bila (to meni tudi

Osterc), da bi ponudnik od vsakega potencialnega uporabnika teh portalov zahteval, da se z osebnim dokumentom registrira na prodajnem mestu, kjer bi nato prejel ustrezno kodo za dostop in da bi na prodajnih mestih od kupca zahtevali osebni dokument in tako pridobili resnične podatke. Druga rešitev bi lahko bila uvedba posebne pogodbe, s katero bi se odrasli lahko naročili na sporne portale, med katere spada DMD.

7.5.1 MOŽNOST UČINKOVITE IN TEHNIČNO PODPRTE ZAŠČITE

Ni samoregulacije akterjev – torej, operaterjev in ponudnikov vsebin –, ki bi temeljila na nekem skupnem etičnem kodeksu. Interna pravila, oziroma kodeksi so instrument, s pomočjo katerih bi ponudniki vsebin na mobilnih portalih in sami operaterji uveljavljali načelo zaščite otrok in mladoletnih pred vsebinami, ki bi lahko škodovale fizičnemu, psihičnemu in moralnemu razvoju otrok in mladoletnih. V Sloveniji imajo operaterji zgolj samo svoje »Pogoje uporabe«, ki pa so še daleč od kakršnikoli internih etičnih kodeksov, ki bi smiselno urejali problem kodiranja in reguliranja dostopa do zelo škodljivih in potencialno škodljivih vsebin.

Operaterji bi morali nadalje na formalen način opredeliti še skupno instanco, ki bi bila odgovorna za: vsebinsko oblikovanje skupnih pravil, oziroma kodeksa; njegovo skladnost z zakonom in smernicami; naknadne spremembe pravil, oziroma kodeksa; za vključevanje pravil ali kodeksa v delovne procese na vseh internih in eksternih nivojih; za uresničevanje pritožbenih poti, ki morajo biti opisane v skupnih pravilih oziroma kodeksu. Odgovorna instanca je lahko formirana v obliki Sveta za zaščito otrok in mladoletnih, ki vključuje predstavnico ali predstavnika zainteresirane družbene skupine, tj. predstavnico ali predstavnika nevladne organizacije ali neodvisnega strokovnjaka, oziroma strokovnjakinjo/strokovnjaka na področju medijev in posebej zaščite otrok in mladoletnih. Vzor takšne instance bi moralo biti telo po vzoru nizozemskega Nicama, ki bi imel sporazum z državnimi institucijami, ki so pristojne za medije, s katerimi bi se medsebojno obveščali o pritožbah in ki bi mu pošiljali letna poročila. V okviru tega bi moralo potekati klasificiranje vsebin in uveljavljanje označevalnega sistema vsebin na mobilnih portalih in vsebinah dostopnih preko mobilnega telefona.

Vsebina skupnih pravil naj bi tako vključevala tudi: skupni predpis o operaterjevi in ponudnikovi instanci za zaščito otrok in mladoletnih; način obravnavanja pritožb; način promocije pravil o označevanju programskih vsebin; način promocije odgovornosti izdajateljev televizijskih programov in starševske odgovornosti (moralni bi imeli tudi organ za obravnavanje in sankcioniranje kršiteljev).

8. ZAKLJUČEK

Definicija pornografije se je skozi zgodovino spreminjala in še danes ni enotne opredelitve, kar je tudi eden izmed glavnih razlogov za neurejenost regulacije pornografije. Definicija in razumevanje pornografije je odvisna od družbene ureditve in kulturnega okolja. Razlikovanje med erotiko, ki prikazuje ljubezen in strast, ne da bi pri tem bil razkrit realni spolni akt, in pornografijo, ki seksualnost razgali na najbolj ekspliciten način, se je tako izoblikovalo šele v prvi polovici dvajsetega stoletja, takrat se je pornografija pojavila tudi v filmu. Pornografija kot žanr, ki ga poznamo danes, se je popularizirala v 60. letih 20. stoletja.

Kje se pravzaprav kaže problematičnost pornografije? Danes živimo v času, kjer jo razumemo kot eksploatacijo in dehumanizacijo spolnosti, poleg tega pa velik problem predstavlja tudi njena vseprisotnost, saj je, še posebej s konvergenco tehnologij, dostop do nje omogočen tudi otrokom in mladostnikom. Kljub temu, da je 21. stoletje na tehnološkem in komunikacijskem področju čas napredkov, lahko po opravljeni raziskavi mobilnih operaterjev in ponudnikov v Sloveniji zaključim, da je zaščita pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami, kljub nasprotnim zagotovilom mobilnih operaterjev, neučinkovita. Vsi, ki premorejo malce inovativnosti, lahko dostopajo do trenutno najbolj promoviranega portala *Dajmedol*.

Eksplicitne pornografske vsebine, kot sem jih opredelila v nalogi, posredujejo mnenje, da je normalno izvajati spolno agresijo nad ženskami. Ženske so prikazane kot vedno spolno dovzetne, spolnost pa kot dejanje brez obveznosti. To lahko v določenih okoliščinah in pri določenih posameznikih povzroča spremembe v obnašanju do žensk, saj je mogoče, da uporabniki to vsebino dojemajo kot nekaj vsakdanjega in normalnega. Med najbolj občutljive skupine spadajo otroci in mladostniki, ki jih je potrebno zaščititi pred eksplicitnimi pornografskimi vsebinami na mobilnih telefonih.

Pornografija je nevarna ravno zaradi posrednih oziroma prikritih učinkov, ki jih ima lahko na mlade, vendar tega na žalost še nobena komunikološka raziskava ni uspela dokazati, saj na posameznike verjetno bolj vpliva vseživljenjsko učenje in izkušnje kakor izpostavljenost določenim medijskim vsebinam. Toda ko govorimo o zaščiti otrok, je o le-tej potrebno govoriti brezkompromisno. Otroke in mladostnike je potrebno zaščititi tudi pred vsemi potencialno škodljivimi vsebinami in ne samo pred vsebinami, katerih škoda je neposredno dokazana (na primer kot pedofilija). Tega sicer ne moremo reševati z zakonsko cenzuro vsebin, lahko pa se problema lotimo s samoregulacijo oziroma s so regulacijo, ki naj bi izhajala predvsem iz čuta za družbeno odgovornost, o kateri slovenski mobilni operaterji zgoj govorijo.

V nalogi sem ugotovila, da problem dostopnosti do eksplicitnih pornografskih vsebin ni zadovoljivo urejen, kar pa, predvsem zaradi ekonomskih interesov, ustreza ponudnikom in operaterjem. Potrošniki imajo sicer pravico do izbire vsebin, ki si jih želijo ogledati. Ta pravica pa se ne nanaša zgolj na pravico do dostopa, temveč tudi na pravico, da se vsebinam, ki si jih ne želimo ogledati, lahko izognemo. Toda vsaka pravica, tudi pravica do svobode govora ima svojo mejo, »postavlja se tam, kjer zadene ob svobodo drugega, pa je človek sočloveku ni pripravljen spoštovati« (Šetinc 1971: 779).

Menim, da je problem dostopnosti do eksplicitnih fonografskih vsebin v Sloveniji rešljiv. Optimalna rešitev bi bila v samoregulaciji operaterjev, ki bi oblikovali enoten etični kodeks in kodirni sistem za označevanje vsebin. Operaterji bi morali na formalen način opredeliti skupno instanco, ki bi bila odgovorna za vsebinsko oblikovanje skupnih pravil, oziroma kodeksa. Opredeljena bi morala biti tudi odgovorna instanca po vzoru nizozemskega Nicama. V okviru tega bi lahko potekalo klasificiranje vsebin in uveljavljanje označevalnega sistema vsebin, dostopnih preko mobilnika.

Največji problem v tem aktualnem času je prelaganje odgovornosti za varno uporabo in zaščito na otroke in starše same, s strani operaterjev in ponudnikov. Vendar problem ne bo rešen do takrat, dokler je mobilnim operaterjem dopuščeno, da se sprenevedajo in iščejo pomanjkljivosti v zakonodaji. Bistveno vlogo imajo tudi pomembni ostali, starši in učitelji, ki morajo ukrepati in otroke podučiti, da je agresivnost nezaželeno vedenje.

Sama na tem mestu izpostavljam še pomembnost industrije in ponudnikov mobilnih vsebin in njihovega občutka za družbeno odgovornost ter odgovornost do otrok in mladostnikov. Potrošniki, predvsem starši so odgovorni, da z izvajanjem pritiska na operaterje le-te pripravijo do tega, da bodo zadevo uredili, če ne zaradi čuta za družbeno odgovornost, pa vsaj zaradi potencialnega finančnega izpada.

9. LITERATURA

- Batty, David in Justin McCurry (2004): *Children to be Shielded From Abuse via Mobiles*. Dostopno na http://www.guardian.co.uk/uk_news/story/0,3604,1120770,00.html (18. marec 2006).
- Breznikar, Eva (2002): *Vroča linija v slovenskem medijskem prostoru*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Brown, Barry, Nicola Green in Richard Harper (2002): *Wireless World: Social and Interactional Aspects of the Mobile Age*. London: Springer-Verlang.
- Butkus, Claire (2004): Female Porn Providers and Internet Services. *The International Journal of Research Into New Media Technologies* 10(10), 10–22.
- Cerar, Gregor (2002): *Donosna pornografija*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/17156/> (13. februar 2007).
- Church Gibson, Pamela (2004): More Dirty Looks: Gender, Pornography and Power. *European Journal of Communication* 20(3), 404–406.
- Deu, Nika (2002): *Spoštujemo zakonodajo*. Dostopno na <http://www.mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/13oglasevanje> (18. februar 2007).
- Cunder, Karina (2002): *Delo po novem restriktivno pri oglaševanju vročih linij*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/13oglasevanje#3> (18. februar 2007).
- Dworkin, Ronald (1977): *Taking Rights Seriously*. London: Duckworth.
- Easton, Susan M. (1994): *The Problem of Pornography: Regulation and the Right to Free Speech*. London: Routledge.
- Ferenc, Manica (2006): *Zmaga pornografije?* Dostopno na <http://druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/all/CB1B64155B63D422C125717900397C64?OpenDocument> (13. marec 2006).
- Fleming, Michele J., Shane Greentree, Dayana Cocotti-Muller, Kristy A. Elias in Sarah Morrison (2006): Safety in Cyberspace Adolescents' Safety and Exposure Online. *Youth & Society* 38(2), 135–154.
- Hartley, John (1999): Uses of Television. *European Journal of Communication* 16(5), 101–105.
- Hick, Steven in Edward Halpin (2001): Children's Rights and the Internet. *Sage Social Science Collection* maj, 56–70.
- Jager, Vasja (2007): Erotika na mobilnikih dostopna mladoletnim. *Večer* 63, 30.3., 3.
- Jones, Steve (2002): Dirty Business: Who's Profiting From Pornography? *New Media and Society* 7(1), 135–150.

- Kačič, Andreja in Vida Lipovšek (2006): *Komuniciranje prek mobilnih telefonov narašča*. Dostopno na http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?ID=188 (18. februar 2007).
- Kučič, Lenart J. (2005): *Prihodnost mobilnih komunikacij*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,44288 (18. februar 2007).
- Lamovec, Tanja in Ana Rojnik (1978): *Agresivnost*. Ljubljana: Univerzum.
- Linz, Daniel in Neil Malamuth (1993): *Pornography*. Sage Publication. New Delhi, London: Newbury park.
- McLevnn, P. in John Benjamins (2002): *Talking Gender and Sexuality*. *European Journal of Communication* 18(1), 12–122.
- McCabe, Kimberly A. (2000): *Reports and Communications: Child Pornography and the Internet*. *Social science Computer Review* 8(1), 73–76.
- Mcnair, B. (1996): *Mediated Sex. Pornography and Postmodern Culture*. New York: Arnold.
- McPherson, Campbell (1999): *Poor Policy and Dobious Law: Pornography, Satellite Television and the British State*. *Media Culture & Society* 21(5), 688–696.
- Milohnič, Aldo (2002): *Oglaševalska pornografija na Kanalu A in POP TV*. Dostopno na <http://www.mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/13oglasevanje> (18. februar 2007).
- Modic, Max (2002): *Spolne navade Slovencev*. Dostopno na <http://www.mladina.si/mednik/200218/clanek/sexanketa/> (13. marec 2007).
- Modic, Max (2006): *Pošast falokratskega diskurza*. Dostopno na http://www.mladina.si/mednik/200613/clanek/kul--zakonodaja-max_modic/ (13. marec 2007).
- Naglič, Metka (2001): *Pornografija v očeh feminizma*. *Delta* 7(1-2), 39–56.
- Otavnik, Anja (2004): *Regulacija pornografije v Sloveniji*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- Pajnik, Mojca (2002): *Kaj je ekstra v oddaji Ekstra magazin?* Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/porocanje/> (18. februar 2007).
- Pajnik, Mojca (2004): *Pornografija: Ženske med spolnostjo in pornografijo*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/19/mpolitika/> (18. februar 2007).
- Petrovec, Dragan (2002): *Poročanje o spolnih zlorabah*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/porocanje/> (20. februar 2007).
- Pinter, Andrej: (1993): *Modeli komuniciranja: Denis Mcquail and Sven Windahl*. *Communication Models: for the Study of Mass Communication*. *Teorija in praksa* 33(2), 340–342.
- Purcell, Daren (1999): *Otroška pornografija na internetu*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/07/zakon/#> (20. februar 2007).
- Ranković, Milan (1982): *Seksualnost na filmu i pornografija*. Beograd, Prosveta: Institut za film.

- Sahir Gombač, Tanja (2006). *Otroci in internet: problem izpostavljenosti kriminalnim dejanjem sovraštva ter njihov vpliv na otroke*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.
- SAFE.SI Novice (2005): *Na mobilnih telefonih je za otroke potrebna varnost*. Dostopno na <http://www.safe.si/index.php?fl=2&lact=1&bid=576&page=5&parent=6> (18. februar 2007).
- SAFE.SI Novice (2005): *Varnost otrok in mobilna telefonija*. Dostopno na <http://www.safe.si/index.php?fl=2&lact=1&bid=183&page=9&parent=6> (18. februar 2007).
- SAFE.SI Novice (2006): *Kako mobilne telefone in internet uporabljajo mladi Evropejci?* Dostopno na <http://www.safe.si/index.php?fl=2&lact=1&bid=521&page=6&parent=6> (14. marec 2007).
- STA G.O. (2004): *Simobil kmalu z mobilnim večpredstavnostnim portalom Vodafone live*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/46079/> (9. marec 2007).
- STA T.L. (2007): *Svetovni dan poteka v znamenju številnih dogodkov in prireditev. Dan varne rabe interneta*. Dostopno na http://www.delo.si/index.php?sv_path=41,36,189456 (18. februar 2007).
- STA N.P. (2006): *Mirovni inštitut: rešitve o pornografiji kršijo ustavo in pravo EU*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/8221> (18. februar 2007).
- Svetičič, Mojca (2003): *E-radosti. Tudi na mobilnih telefonih je za otroke potrebna varnost*. Dostopno na <http://www.safe.si/index.php?fl=2&lact=1&bid=576&page=5&parent=6> (18. februar 2007).
- Svetičič, Mojca (2003): *Seks bo gonilna sila multimedijske telefonije*. Dostopno na <http://www.podjetnik.com/default.asp?ClanekID=840> (13. marec 2006).
- Šalomon, Brane (1998): *Pornografija na mreži - ali več ne znamo?* Dostopno na <http://www.dnevnik.si/brane/Html1.htm> (27. marec 2007).
- Šribar, Renata (2002): *Nezgode s spolom*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/14/porocanje/> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2003): *Ta lahki predmet manipulacije: oblast in regulacija pornografije*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/17/mpolitika/> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2003): *Po protipornografskemu ukrepu medijskega inšpektorja*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/16/analiza/> (18. marec 2007).
- Šribar, Renata (2004): *Toliko o samoregulaciji pornografije*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/19/mpolitika/> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2004): *Simobilove prsi in Severinin video*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/20/medjavno/> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2005): *Političarke in medijski stereotipi*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/22/spol/> (18. februar 2007).

- Šribar, Renata (2006): *O pornografiji: porno konstrukcija in feministična rekonstrukcija seksualnosti*. Ljubljana: Založba Sofija.
- Šribar, Renata (2006): *Evropska direktiva o čezmejni televiziji, nekateri drugi evropski dokumenti in regulativni sistemi v državah EU*. Dostopno na <http://www.drustvo-vitaactiva.si/156701/161622.html> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2006): *Škodljive vsebine na mobilnih telefonih*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/27/vsebine/#> (18. februar 2007).
- Šribar, Renata (2006): *Predvolilni primer medijske spolne diskriminacije*. Dostopno na <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/27/vsebine/#> (18. februar 2007).
- Trček, Franc in Matej Kovačič (2000): Kiberseks in pornografija na internetu. *Teorija in praksa* 37(6), 1069–1081.
- Talburt, Steinberg (2000): Thinking Queer: Sexuality, Culture and Education. *European Journal of Communication* 18(1), 123–127.
- Ule Nastran, Mirjana (1997): *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Vilhar, Tamara (2005): *Komunikacijska določenost percepcije nasilja v družbi*. Magistrsko delo. Ljubljana: FDV.
- Waskul, Dennis D. (2004): Net.seXXX: Readings on Sex, Pornography and the Internet. *New Media and Society* 7(5), 727–728.
- Zaller, John R. (1996): *The Nature and Origins of Mass Opinion*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Zanker, Ruth (2004). Commercial Public Service Childrens television. *European Journal of Communication* 9(4), 435–455.
- Zillmann, Dolf in Bryant Jennings (1989): *Pornography : Research Advances & Policy Consideration*. New Jersey: Hillsdale.
- Železnikar, Jaka (2005): *Pornografija pospešuje tehnološki razvoj*. Dostopno na <http://www.mladina.si/dnevnik/57559/> (13. marec 2007).
- Žuran, Jerneja (2004): *Gola razmerja. O erotocizmu in njegovih transformacijah*. Diplomsko delo. Ljubljana: FDV.

DOKUMENTI:

- Media forum, center za javno komuniciranje Ljubljana (2007): *Medijsko pravo*. Dostopno na <http://www.media-forum.si/slo/pravo/> (19. junij 2006).

- Ministrstvo za kulturo RS (2007): *Razvid medijev*. Dostopno na http://www.kultura.gov.si/fileadmi/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Razvidi/razvid_medijev.pdf (13. marec 2007).
- Mobitel.si (2006): *Pogoji uporabe spletnega portala planet*. Dostopno na <http://www.planet.si/portal/site/planet/menuitem.8c380c115c230c2ebea9814fe24027a0/> (13. marec 2007).
- Mobitel.si (2006): *Pogoji uporabe portala Dajmedol*. Dostopno na <http://www.dajmedol.com/pravila.htm> (13. marec 2007).
- RIS (2006): *Poročilo o mobilni telefoniji 2004/2005*. Dostopno na <http://test.ris.org/index.php?FI=2&lact=1&bid=693&parent=13&cat=392&p1=276&p2=285&id=336> (18. marec 2007).
- Schulz, Wolfgang in Thorsten Held (2001): *Regulated Self-regulation as a Form of Modern Government*. Dostopno na <http://www.humanrights.coe.int/Media/documents/interim-report-self-regulation.pdf> (18. marec 2007).
- Schulz, Wolfgang (2006): *Final Report Study on Co-Regulation Measures in the Media Sector*. Dostopno na http://www.hans-bredow-institut.de/forschung/recht/co-reg/Co-Reg-Draft_Final_Report.pdf (21. marec 2007).
- Šribar, Renata (2006): *Regulacija pornografije – projekt nevladnega združenja*. Ljubljana: Društvo za uveljavljanje enakosti in pluralnosti Vita Activa.
- *Zakon o medijih* (2007): Ljubljana: Uradni list RS 110/2006. Dostopno na <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlid=2006110&stevilka=4666> (8. marec 2006).